קרבן העדה על תלמוד ירושלמי ראש השנה

רבי דוד פרנקל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרבן העדה על תלמוד ירושלמי ראש השנה

רבי דוד פרנקל

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרבן-העדה-על-תלמוד-ירושלמי-ראש-השנה/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 16
הלכה ג 19
הלכה ד 23
הלכה ה 24
הלכה ו 25
הלכה ז 25
הלכה ח 26
פרק ב 28
הלכה א 28
הלכה ב 32
הלכה ג 32
הלכה ד 33
הלכה ה 34
הלכה ו 36
הלכה ז 37
הלכה ח 37
פרק ג 38
הלכה א 38
הלכה ב 42
הלכה ג 43
הלכה ד 43
הלכה ה 44
הלכה ו 46
הלכה ז 47
הלכה ח 47
הלכה ט 48
הלכה י 49
פרק ד 49
הלכה א 49
הלכה ב 50
הלכה ג 51
הלכה ד 52
הלכה ה 53
הלכה ו 53
הלכה ז 54
הלכה ח 55
הלכה ט 56
הלכה י 57

פרק א

הלכה א

מתני' **למלכים**. רגילים היו למנות זמן שטרותיהם לשנות המלך משנה שעמד בה המלך וקבעו חכמי' בא' בניסן לתחלת שנתו ואפי' עמד בשבט או באדר כלתה שנתו משהגיע ניסן ויתחילו למנות לו שנה שנייה:

ולרגלים. רגל שבו ר"ה לרגלים לענין בל תאחר כדמפרש בגמרא:

למעשר בהמה. שאין מעשרין מן הנולדים בשנה זו על הנולדים בחברתה דכתיב עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ואמר מר בשתי מעשרות הכתוב מדבר א' מעשר דגן וא' מעשר בהמה ואמר קרא שנה שנה ולא משנה על של חברתה:

בא' בתשרי. כיון דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן מה מעשר דגן ר"ה שלו תשרי אף מעשר בהמה ר"ה שלו תשרי:

גמ' **לכם הוא ראש**. דה"מ למכתב החדש הזה ראש חדשים לכם למה לי אלא למדרש לכם הוא ראש שהוא תחלה לגאולתכם וליציאתכם ממצרים אבל לא לשני' וכו' א"נ לכם הוא ראש שזהו החדש הראשון שאתם מקדשים החדש לכך הוא ראשון לחדשים אבל לשאר דברים אינו ראש:

ופריך ואומר לכם. מיעוט' הוא אף למלכים ולרגלים כי היכא דממעטי' מיניה שנים ושמיטין וכו':

ויחל לבנות בחדש השני בשני. תרי זימני שני למה לי אלא ללמדך דאף החדש השני שבמלכות הוא לעול' בחדש השני שבשנים דלעולם מניסן מנינן:

מה שני שבחדשים אין מונין אלא מניסן. דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

ופריך או אינו אלא שנים בחדש. וה"ק בחדש השני ביום השני לחדש ולא קאי שני בתרא אחדשי שנה:

ומשני כל מקום שנא'. בתורה שנים בחדש פירש כגון באחד לחדש בשנה השנית בשנה השלישית בעשור לחדש:

ופריך או אינו אלא שנים בשבת. דשני בתרא אתי לאשמועינן כמה ימים בשבת הוה:

ומשני לא מצאנו חשבון. כזה בתורה דהדר ביה קרא בשני:

ופריך והא כתיב ויהי ערב ויהי בקר יום שני. א"כ מצינו דמונה בקרא ימי השבת:

ומשני אין למידין מברייתו של עולם. כלו' לאו אימי השבת קאי אלא שהיה יום שני לברייתו של עולם כ"כ תוס' א"נ שאני התם שלא היו עדיין שנים או חדשים דלמנות בהו לכך הוכרח למנות לימי השבת נ"ל:

ופריך והיידין וכו'. ואיזהו מהשני דכתיב בקרא קאי אחדשים ואיזהו מהן קאי אחדש שני שבשנות המלך:

בחדש השני. קאי על החדשי' דסמיך ליה בשני בשנת וכו' האי שני בתרא קאי על שנת המלך דסמיך ליה בשנת ד' למלכותו:

וחורנה אמר. ואידך אמר אפילו נפרש בהיפך דהראשון קאי על שנת המלך והשני על החדשים לית לן בה דעכ"פ היקישא הוא:

החדש הזה לכם מיעט. דלכם מיותר ולמעט אתי:

ראשון הוא לכם מיעט. לכם שני דכתיב בהאי קרא נמי מיעוט הוא ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ומרבי' דראשון הוא אף למלכים ולרגלים:

ופריך וירבה לשנים וכו'. כי היכא דמרבינן מלכים ורגלים נרבי הכל:

זה שני שבחדשים. סובר כמאן דאמר לעיל השני הראשון היא שני שבחדשים והשני הוא שני שבשנים:

תני שמואל ופליג. דסובר שאין מקרא מן התורה למאי מונין אלא כל שהסכימו עליו חכמי הדור לאותו מנין מונין וכדמסיק שמנו ליציאת מצרים לבנין הבית ולחרבן הבית:

ה"ג אין לי אלא באותו זמן וכו':

התחילו מונין לבנינו. הניחו מנין הראשון שמנו ליציאת מצרים והתחילו למנות לבנין הבית והי"מ דחק בזה ללא צורך:

ואומר. דאף דמונין למנין אחר מ"מ ניסן הוא ר"ה:

מתני' **לשנים**. מפרש בגמ' לשמיטין וליובלות. משנכנס תשרי אסור לחרוש ולזרוע מן התורה:

נאמר בשמיני בשנת שלש. אס"ד דלמלכי אומות מתשרי מנינן הל"ל בשמיני בשנת ג' דבששי היינו אלול ובשמיני היינו חשון ובתשרי שביניהם כבר נתחדשה השנה אלא ודאי דמניסן מנינן:

חיפה. שם אמורא:

ד שמיני נאמר תחלה. לעולם מתשרי מנינן אלא שנבואת זכריה נאמרה תחלה קודם נבואת חגי והשמיני לעולם קודם הששי:

אר"י כתיב. בנבואת חגי בכ"ד לתשיעי בשנת שתים לדריוש ועתה שימו וגו':

הא כיצד. אפשר לקיים שני המקראות הא דכתיב בששי הוסד ואח"כ כתיב בתשיעי מטרם שום אבן על אבן:

ה"ג בתשיעי נאמר המקרא הזה:

אין תאמר שכבר שמו. בששי בשעת היסוד אבן על אבן צ"ל דמעשה דתשיעי היה קודם הששי ומתשרי מנינן אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ויפה אמר חיפה דאף נבואת זכריה קודמת לנבואת חגי:

אין תימר אלא שמו בששי אבן על אבן אע"ג שהוסד לא היה יסוד אמיתי:

לא אמר חיפה כלום. אין כאן הוכחה שנאמרו הנבואות שלא על הסדר ויותר היה נ"ל לגרוס אין תימר שלא שמו יאות אמר חיפה ואין תימר שכבר שמו לא אמר חיפה ולא כלום וה"פ א"ת דה"ק שימו לבבכם היום שלא התחלתם בבנין הבית שיש בכם מארה וכשתתחילו יהיה ברכה בארץ א"כ בתשיעי עדיין לא התחילו לבנות וקשיא הא כתיב לפני זה בששי הוסד הבית אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ותשעה הוא קודם לששי דמניסן מנינן ויפה אמר חיפה וא"ת (לא) שמו וה"ק שישימו לבבם מה שהיה קודם ששמו אבן אל אבן שהיה מארה אבל היום שכבר התחילו בבנין בששי מאז נשתלחה ברכה אין כאן ראיה לדברי חיפה:

ותני עלה שנת המבול אינה עולה מן המנין השנים. לפי שהיו ימי צער וצרה ואס"ד מניסן מנינן למה אינה עולה מן המנין הרי לא התחיל המבול לירד עד חדש השני דהיינו אייר ובחדש הראשון יבשה הארץ אלא ודאי דמתשרי מנינן וכיון דבר"ה היה המבול לא קחשבינן לשנת המבול ממנין השנים:

ומשני תיפתר כר"א דאמר בתשרי נברא העולם ובראשון באחד לחדש היינו בתשרי ומפני שהוא ראשון לבריאת עולם ולמנין שנים קרי ליה ראשון:

ופריך והכתיב בנחמיה ויהי בחדש ניסן בשנת עשרים לארתחשסתא:

וכתיב ויהי בחדש כסליו שנת עשרים וילפינן שנת עשרים לגזרה שוה דהאי נמי לארתחשסתא קאמר וקשיא קאי בכסליו וקרי ליה שנת עשרים וקאי בניסן וקרי ליה שנת עשרים ש"מ דניסן לאו ר"ה ובבבלי יליף מקראי דמעש' דכסליו קדום:

אין מונין אותה שנה שלימה. והאי דניסן בעשרים בו הוה לכך לא קחשיב ליה בשנה:

בחדש הראשון בשנה השנית באחד לחדש הוקם המשכן דלא עייל אלא יום א' וקרי ליה שני וקשיא למ"ד מניסן מנינן דאלו למ"ד מתשרי מנינן כשהגיע תשרי ראשון כבר היה שנה שנית:

אין תאמר שנה שלישית היתה. כשהוקם המשכן והא דכתיב שנית משום דלא עייל לה שלשים יום קשיא והכתיב ויהי בחדש השני וכו' דכבר עייל בשנה נ' יום וקרי ליה שנית אלא ש"מ דהוה בשנה שנית ויום א' בשנה חשוב שנה א"כ קשיא משנת עשרים:

הדא וכו'. זהו מן תשובותיו של ר' יצחק שהם קשיין ולית להון פירוקא:

בין כמאן דאמר מניסן וכו'. מאי בינייהו:
שטרות יוצאות. איכא בינייהו וכדמסיק:
לוה. שלוה באייר וכתב בשטר בשנה שנייה למלכות:
מכר. הלוה שדה וכתב בשטר מכירה בחשון בשנה שנית למלכות:
מאן דאמר מניסן מנינן מלוה קדמה. וטורף מלקוחות:
ומאן דאמר מתשרי מנינן. המכירה היתה קודם ההלואה ואינו טורף המלוה מהלקוחות:
נימנית שנה לזה ושנה לזה. הבא לכתוב שטר באדר לאחר שעמד השני אם רצה לכתוב בשטר בשנת פלוני למלך שמת כותב ואם רצה כותב בשנה הראשונה למלך שעמד:
והוא שנכנס לניסן. שמת המלך הראשון בניסן ונמנה השני ג"כ בניסן הוא דמונין שנה לזה ולזה אבל בשאר חדשים אין מונין לשני שנה בפני עצמה עד שיגיע ניסן ל"א כשיגיע ניסן אז מונין לראשון שני שנים ולשון. ראשון עיקר כדמסיק:
די לא כן. דאם לא כן אלא שלעולם מונין מקצת השנה גם לשני שנה שלימה קשיא הא דכתיב במלכים שלום בן יבש מלך בשנת ל"ט לעוזיה מלך יהודה וימלוך ירח ימים בשומרון וכתיב בשנת ל"ט לעוזיה מלך יהודה מלך מנחם בן גדי על ישראל עשר שנים וכתיב בשנת חמשים לעוזיה מלך יהודה מלך פקחי' בנו תחתיו ואס"ד דאפי' נמנה במקצת השנה מונין לו שנה שלימה הל"ל דפקחי' מלך אחד עשר שנה שהרי מן ל"ט עד חמשים הם אחד עשר שנה אלא ודאי דשנת ל"ט אין מונין לפקחיה כיון שלא מלך בניסן שהרי שלום מלך ירח ימים ואם כן ודאי כבר עבר ניסן ומת בשנת חמשים לעוזיה בניסן נמצא שאין כאן אלא עשר שנים והיינו דקאמר אין לך לעמוד על שני מלכי ישראל וכו' דמשנת עוזיהו ידעינן שנותיו של פקח וכדפרישית:
בכלל חסירים. דאינן אלא' מ':
ובפרט יתירים. דהוה להו ארבעים שנה וששה חדשים:
שלשה ושתים ומחצה היו. השנים שמלך בחברון והא דכתיב ל"ג שלימים כדי לחלוק כבוד לירושלים מונה לחצי שנה לשנה שלימה:
יהודה בר' אומר שמלך ארבעים בשנה ומחצה אלא כשמגיע למנין מלא כגון ארבעים אף על פי השיש חצי שנה יותר לא חש למנותו ודומה לזה ארבעים יכנו דאינן אלא תשעה ושלשים וגבי שבע שנים קחשיב חצי שנה שאינו מנין מלא:
ימים מלאים אני מונה לך. דוד חי שבעים שנים מלאים מיום ליום והיה בעת מלכו בחברון בן תשעה ועשרים שנה ומחצה:
בשעירה היה מתכפר כהדיוט. שמלך מביא שעיר עזים לחטאתו כדכתיב אשר נשיא יחטא דהיינו מלך והביא קרבנו שעיר עזים זכר תמים ואותן ששה חדשים היה מביא

על שגגתו שעירת עזים הנקבה כהדיוט ואפשר דסובר לכך לא חשבינן אלא ארבעים שמלך דלא קחשיב לששה חדשים שברח:

אל תתגרו בם. וסובר דאדום לאו היינו עמלק:

חייך שאינן נמנין לך אותן ששה חדשים. בכלל שלא מנה אלא מ' שנה:

מאן תנא רגלים. ר"ה שלו תשרי:

ר"ש. היא ולענין בל תאחר וכדמסיק:

ג' רגלי' כסדרן אם עברו אחר הנדר עובר עליו בל תאחר ואם אינן כסדרן אינו עובר עליו:

ה"ג ובלבד חג הסוכות אחרון דסובר אף שחג המצות וחג השבועות איצטריך למיהדר משום בל תאחר אע"ג דברגלים איירי קרא מ"מ חג הסוכות ל"ל הרי הענין עסוק בו אלא ללמדך שיהא חג הסוכות אחרון לג' רגלים והיינו כסדרן:

אשכחת אמר. נמצאת אומר פעמים עובר על בל תאחר בה' רגלי' וכו' כדמפרש לקמן:

ה"ג ובלבד חג הסוכות אחרון וכ"ה בבבלי:

וה"פ אחג הסוכות קפיד קרא דלא אייתר ליה חג המצות ותג השבועות דלא עסיק ביה אלא חג הסוכות ל"ל אלא לומר שהוא הגורם:

רגל שפגע בו תחילה. לאחר נדרו ממנו מתחיל הג' רגלים אלא שאינו עובר עד שיעברו עליו כולן:

כתיב מלבד שבתות ה' וגו'. מה תלמוד לומר ממילא ידעינן דמוספין מלבד ממוספי שבת ומלבד ממתנות הן באין דדבר שבחובה אינו בא אלא מן החולין:

שיכול. אני לומר דאין להקריב ברגל אלא קרבנות הרגל בלבד דכתיב דבר יום ביומו:

מנין קרבנות היחיד. כגון קרבן נזיר ומצורע ושאר קרבנות:

וקרבנות ציבור. כגון פר העלם דבר שהקדישן קודם הרגל או ברגל עצמו שיקרבו במועד ולמאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין במועד איצטריך שקריבין בחול המועד:

אלו עופות ומנחות. שנאמר בהן לה' ואם מן העוף עולה קרבנו לה' ובמנחה כתיב נפש כי תקריב קרבן מנחה לה':

לרבות את כולן. שמביאין ברגל וה"ק כל אשר תתנו לה' יקרב ברגל:

יכול רשות. ועדיין אני אומר שרשות להקריב כל אלו במועד אבל לא חובה:

תלמוד לומר. בסוף פ' מועדות שבחומש הפקודים אלה תעשו לה' במועדיכם ל"ל אי להתירן להקריבן במועד כבר שמעינן מדכתיב מלבד מנדריכם וכו' אלא לקבען חובה שחייב להביאם ברגל:

יכול באיזה וכו'. ועדיין אני אומר שחייב להקריבן ברגל אלא שאין חובה להקריבן ברגל ראשון אלא באיזה רגל שירצה:

אלא זה רגל ראשון שפגעת בו. חייב אתה להקריבן:
יכול אם עבר רגל אחד ולא הביא קרבנותיו כשם שעובר בעשה דובאת שמה כך יהא עובר על בל תאחר:
במועדיכם. לשון רבים לומר שאינו עובר על בל תאחר עד שיעברו עליו רגלי השנה כולה:
עד כדון בעשה. עובר ברגל ראשון דכתיב מוצא שפתיך תשמור ועשית וסובר השמר דעשה עשה:
בלא תעשה מנין. שעובר ברגל ראשון אע"ג דאינו עובר על בל תאחר עד לאחר ג' רגלים ואיכא בין בל תאחר לשאר לאוין דאילו בל תאחר עובר עליו בכל יום כדלקמן ואשאר לאוין אינו עובר אלא בזמנו:
מה אנן קיימין. במאי עסקינן דצריכין והבאתם שמה:
הרי כבר אמור. ועשית אלא לעבור עליו אף בלא תעשה:
פסחים בזמנן. בי"ד אם לא קרב אותה מהו שיעבור על בל תאחר:
אשכחת תני פסחים. מצא ברייתא דתניא בה פסחים עובר עליהן על בל תאחר וע"כ בזמנן קאמר:
דלא כן. דאם לא כן אלא דאיירי בשעבר זמנן מאי קתני בברייתא פסחים ושלמי' הא פסחים שלא בזמנן היינו שלמים שלא תאמר וכו' איצטריך לאשמועינן שלמי פסח דסד"א כיון שאם נמצא גופו קרב שלמים מיד ולא נדחה כלל ליהוי כפסח דהוא כשאר קרבנות:
עד כדון צריכה. ועדיין קמיבעיא לן פסח בזמנן אם עובר עליו מיד בבל תאחר אם לא:
בין רגל לרגל. אם עלה לירושלים בין רגל לרגל מהו שיעבור בעשה דובאת שמה:
חגיגה שלא קרבה. ברגל ראשון תיקרב ברגל שני ומשמע דוקא בשני ולא קודם לו אפי' עלה בין רגל לרגל:
ומתירין לו לעבור. בתמיה אלא ודאי דאינו עובר עד רגל הבא:
ועוד מן הדא. אברייתא דלעיל קאי דיליף עש' מובאת שמה וקאמר סתמא דש"ס דאף מהאי קרא שמעינן עשה ולא תעשה:
ופריך כלום הוא עובר בעשה ול"ת עד שיעברו ג' רגלים וכבר שמעינן ליה מבל תאחר ומובאת שמה האי קרא ל"ל:
כיון שבא שני בשבת ולא הביאה עובר. בעשה ול"ת משום דכתיב תשמור ועשית:
שלמה שנתו. בלא רגלים וכדלקמן:

את מפיל יום אחרון. דאם עבר יום האחרון של השנה ולא הביא עובר בבל תאחר ואח"כ עובר בכל יום ויום בבל תאחר:

אין כיני. א"כ אף ברגלים כן אם עבר עליו רגל השלישי כבר עבר על בל תאחר ומשם והלאה עובר בכל רגל:

בעי. פריך לדבריך דברגל שלישי מיד עובר אם שלמה שנתו בעצרת שאינו יכול להקריבו דנדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב וכיון דאינו כשר למה יעבור עליו:

ומשני כהדא. דכתיב לא ילין חלב חגי היינו חגיגת י"ד לא ילין עד בקר ומשמע הא כל הלילה של ט"ו מותר להקטיר אימורי חגיגה הנשחטים בי"ד וקשיא ליה וכי אימורי חול של י"ד קריבין בי"ט בתמיה:

ושני רבי אבהו. דקרא איירי כשחל י"ד להיות בשבת וה"ל אימורי שבת דקריבין בי"ט לפיכך מותר להקטירן בלילה:

ואקשינן אין חגיגה באה עמו. כשחל ע"פ בשבת אין מביאין עמו חגיגה כדתנן בפסחים פ' אלו דברים:

ושנינן אמרה תורה וכו'. לעולם בי"ד שחל בחול ובלילה נמי לא יקטיר וה"ק ראה שתקריב אימורי חגיגה מבע"י שאם לא כן תבא לידי בל ילין בלילה אי אפש' להקטירן מפני שהוא י"ט:

והכא. נמי אמרינן הכי אע"ג שאינו יכול להקריב בעצרת עובר בבל תאחר דאמר' תורה להקריב קודם עצרת שלא יבא לידי בל תאחר:

אמר רבי חיננא. מהתם ליכא למיפשט דלעול' בי"ד שחל להיות בשבת איירי קרא ודקשיא הא אין מביאין עמו חגיגה כיון דאם עבר והביא חגיגה בשבת כשר כדתניא בתוספתא דפסחים פ"ה איצטריך קרא לאשמועינן שלא ילין חלבו עד בקר ואם הלין עובר:

ושנה לתמורתו. דה"א דאף תמורתו חשבינן שנה מיום שנולד הבכור הואיל וממנו קאתי לכך כתיב שנה שנה דנותנין לכל אחד שנה בפני עצמו:

שנה לתם. לבכור תם ושנה לבכור בעל מום דמותר לשהותו שנה שלימה:

ושנה לקדשים. אם עבר עליהן שנה בלא רגלים שעובר על בל תאחר:

היך עבידא. כמו היכי דמי:

שוחטו בערב ראש השנה. כלומר ביום האחרון לשנתו שהוא ערב ראש השנה השנייה שנאכל ביום האחרון של שנה ראשונה ויום ראשון של שנה שנית הרי שעל כרחך לומר שבכור נאכל לשני ימים ולילה א':

נולד לו מום בט"ו. לאו דוקא ט"ו אלא בתוך שנתו משלימין לו שלשים יום מיום שנפל בו מום:

שאין שנתו של בעל מום מחוורת. שאין ברור מן התורה שיהיה לבעל מום דוקא שנה ולא יותר דא"כ אפי' נולד לו מום בסוף שנה נמי לא ישלים השלשים יום:

בזמן הזה. שאין תם ראוי לכלום:

מה אנן קיימין. במאי עסקינן דליכא לפרושי עד שלא הראהו לחכם שלא נפל בו מום להראותו לחכם:

הא כבר אמור. דתני בזמן הזה ופשיטא דלא אפשר להראותו אלא ודאי בבעל מום איירי ואפ"ה מותר להשהותו אפי' ד' וה' שנים כל זמן שלא הראהו לחכם ש"מ שאין שנתו מחוורת:

ניחא רגלים בלא שנה. משכחת לה אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה:

תמן אמרין. בבבל מפרשין דמשכחת ליה שנה בלא רגלים כגון שהיה מחוסר זמן ברגל ראשון שעדיין לא היה בן שמנת ימים נמצא שהוא מחוסר זמן ולכך לא נחשב לרגל:

ופריך כמה דאת אמר תמן. גבי בכור שמשעת לידתו את מונה לו שנתו כדלקמן בסוגיין אע"ג דאינו ראוי להרצאה עד יום השמיני אפ"ה נמנה בכלל שנתו הואיל ומקצתו ראוי א"כ ה"נ נאמר דכיון דעבר עליו מקצת פסח שהיה ראוי להקריב דע"כ כשנולד קודם פסח איירי א"כ ביום שביעי של פסח ראוי להקריב וה"ל רגלים בלא שנה:

תיפתר. כגון שהיתה עצרת באה בה' וכו' דעצרת פעמים חל בה' בסיון כגון שניסן ואייר שניהם מלאים הרי ט"ו מניסן ול' דאייר מלא להו חמשין בה' בסיון ונולד הבכור בשנה ההיא בששה בסיון דהיינו יום א' אחר עצרת:

והיתה עצרת של שנה הבא' בז' בסיון. כגון ששניהן ניסן ואייר חסירים מלא להו חמשין יומי בז' בסיון:

כתיב. גבי מעשר בהמה לא יבקר בין טוב לרע והיינו בין תם לבעל מום:

עבר וביקר. ובחר הטוב מהו שיעבור אלאו:

כל דבר שבא להתיר. כל לאו שבא להתיר דבר אם עבר וסבר לעשות מצוה מן המובחר אינו עובר:

מה בא. המקרא הזה לא יבקר להתיר:

ומשני בא להתיר להקדיש בעלי מומין. למעשר בהמה דרע היינו בעל מום:

תמן תנינן. בנגעים פ"ד מצורע כשגלח בשביעי מביא ביום השמיני חטאת ואשם ועולה ואם היה דל ואין ידו מספקת להביא אשם בהמה מפריש חטאת ועולת העוף והאשם עליו חובה להפרישו אח"כ:

ופריך ואין חטאת העוף מחוסרת זמן. קודם שהביא אשם שהאשם תחלה לקרבנותיו אי נמי אהקדיש פריך שמקדיש חטאת ואשם בבת א' והרי החטאת קודם האשם הוא מחוסר זמן:

כאן. גבי מצורע התירה התורה להקדיש מחוסר זמן דהא כתיב וביום השמיני יקח שני כבשים דמקדיש שניהם כאחת:

כתיב. בנזיר טמא וביום השמיני יביא וגו' עבר ולא הביא קרבנותיו בשמיני מהו שיעבור על בל תאחר:

כל דבר שבא להתיר. דבר הנאסר אינו עובר עליו:

ומשני כהאי דאר"ל. גבי מצורע:

כאן התירה וכו'. ה"נ בנזיר התירה התורה להקדיש חטאת ועולה בבת אחת אף על גב דעולה מחוסרת זמן קודם החטאת ל"א ה"ג כתיב במצורע וביום השמיני יקח וכו' ומיבעיא ליה אם עבר ולא הביא בשמיני אם עובר על בל תאחר ומשני דהאי קרא אתא להתיר וכדאר"א. דבא להתיר להקדיש מחוסר זמן דהא ודאי אשם מצורע קודם לחטאת כדתנן פ' כל התדיר ואפ"ה כתיב תחלה יקח שני כבשים וכבשה א' והיינו אשם אע"ג שאשם צ"ל תחלה אלא שהתורה התירה:

כל שבעה וכו'. קרא דוביום השמיני יקח וכו' בא ללמד דכל שבעה א"א לו שיביא קרבנותיו ומיום השמיני ואילך כופין אותו להקריב ל"א כל שבעת ימי החג אין כופין אותו להקריב קרבנותיו ולאחר החג כופין אותו והראשון נראה:

כולהם. כל חייבי קרבנות:

ומביאין קרבנותיהם ברגל. ואס"ד דמיד לאחר שבעת ימי גמרו כופין אותו שיבי' איך אפשר שימתין עד הרגל:

ניחא נזיר וכו'. אהא דתני שאף מצורע ממתין בקרבנו עד הרגל פריך הניחא נזיר שיכול להמתין שהוא מותר באכילת קדשים בימי נזרו אלא מצורע שהוא מחוסר כפורים ואסור באכילת קדשים ואנן תנן פרק לולב וערבה ההלל והשמחה שמונה ושמחה היינו לאכול בשר שלמים ואם אין המצורע מקריב קודם הרגל איך אפשר לו לאכול כל שמונה בקדשים הא א"א לו להקריב קרבנותיו ביו"ט הראשון דחובות שאין קבוע להם זמן לכ"ע אין דוחין י"ט וה"ל מחוסר כיפורים ואסור בשלמים:

ומשני פתר לה. להך ברייתא דמבי' קרבנותיו ברגל בנזיר אבל מצורע מביא מיד:

רישא. היינו דהך ברייתא וכולן מתכוונין וכו' מוקמינן בנזיר:

וסיפא במצורע. לא איתפריש לן הך סיפא:

לא כבר וכו'. כלומר קושיתך ממתני' דהלל ושמחה מעיקרא ליתא דהא כבר אקשי לה התם בסוכה אם חל י"ט ראשון בשבת ליכא שמנה דאם שחטו מעי"ט אין יוצאין בהן ושבת אין שלמי שמחה דוחין:

קיימה ר"א נחותא. למתני' דתני שמחה כל שמנה היינו בכהנים שאוכלין משעיר החטאת מוסף של י"ט דמקריבין בשבת ויוצאין ידי חובת שמחה בחטאת ואשם כדתנן פ"ק דחגיגה א"כ ל"ק אמצורע דליכא חיובא על כל ושראל לשמוח ברגל כל שמנה:

עבר ולא מל. מהו שיעבור על בל תאחר:

דבר שהוא ניתן לתשלומין. שע"י הקדישו הוא חייב להביא משא"כ מילה לאו תשלומין היא אלא חיובא:

לא תאחר לשלמו. ולא כתיב לא תאחר לשלם למעט חילופיו:

לא הביאו. ולא כתיב ולא הביא למעט חילופיו:

פירשה לוי וכו'. מהו חילופיו דאינו עובר עליו הא גם בחילופיו קרינן לא תאחר לשלמו דהא מקרב קריב לכך קאמר דה"א דכשהקריב חילופיו אינו עובר על קרבן ראשון אפי' שהה אותו ג' רגלים קמ"ל דהאי אחרינא הוא:

ה"ג ועברו. עליה ב' רגלים:

אם באומר הרי עלי. ה"ל נדר ועובר מיד ולא צריך לג' רגלים:

אלא. הכא במאי עסקינן באומר ה"ז עולה דה"ל נדבה והפריש אחרת תחתיה לאחר ב' רגלים ולא הקריבה לאחרת עד לאחר הרגל הג' לראשונ' ה"א הואיל ומכח ראשון קאתי תצטרף הראשונה עם האחרונה ויעבור עלי':

לפום כן וכו'. לפיכך איצטריך קרא לאשמועי' ולא חילופיו דנותנין לו ג' רגלים לעצמו:

אלו חטאות ואשמות. שהן נדרשין ממך שהרי חובה הן מוטלין עליך. ה' אלקיך. זה הקדש בדק הבית דהא קרא יתירא הוא דהא כבר כתיב ה' ברישא דקרא אלא ללמד שאף דברים שהן לה' ולא לכהנים ולמזבח עובר עליו ואיזהו זה הקדש בדק הבית:

מעמך זה לקט שכחה ופיאה. שהן חלקו של עני דכתיב ביה את העני עמך:

ולא בקרבנך חטא. שאין הקרבן נפסל בכך:

שלא תאמר שהזבח פסול אם עברו עליו ג' רגלי' לפיכך צריך קר' לאשמועי' ולא בקרבנך חטא להזהיר הב"ד שיעשוך בע"כ:

מכאן למשכון. שממשכנין על הקרבנות כדתנן בערכין:

ויש נדר קרויה נדבה. בתמיה דמתחיל בנדר ומסיים בנדבה:

אלא לחייב על כל נדר בפני עצמו. דה"א דאם יש לו כמה נדרים וכמה כדבות אינו עובר אלא לאו אחד קמ"ל דעובר על כל א' בפני עצמו כי היכא דעובר על נדר לעצמו ועל נדבה לעצמה:

וחזר ואמר ה"ז. מי הויא חזרה או לא:

ר"ח. פריך לא מסתברא הך בעיא כלל אלא אמר ה"ז וחזר ואמר הרי עלי ודאי דמהני דאיסור חמור הוא וחייב באחרים:

ואין איסור קל. אבל היכא דאמר תחלה הרי עלי שהוא איסור חמור ואח"כ אמר ה"ז דה"ל איסור קל פשיטא שאינו חל עליו:

הוסיפו עליהן. על אותן השניין במשנתינו שר"ה שלהן ניסן שכר בתים ותרומת שקלים שר"ה שלהן ניסן:

והוא שאמר שנה זו. הוא דלא הוה אלא עד ניסן אבל אם אמר שנה אחת דר בה שנה מיום ליום כהא דתנן בנדרים פ' קונם:

כתחלתה. כמו שהיתה תרומה הראשונה בשעה שהוקם המשכן בר"ח ניסן כן לדורות נמי מר"ח ניסן מתחילין לתרום מן החדש:

נאמר כאן חדשי. זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה:

ונאמר להלן חדשי. ראשון הוא לכם לחדשי השנה:

שבק ר' טבי וכו'. הניח ר' טבי רישא דברייתא ואמר הסיפא לחוד:

דלא כן. דלא כן היה לו לעשות שקיצר במקום שהיה לו להאריך דמסיפא לא שמעינן דמדאורייתא צריך להביא מן החדש:

ת"ל בחדשו לחדשי. דה"מ למיכתב זאת עולת החדש:

בחדש א' וכו'. וה"פ זאת עולת החדש בחדשו שיחדש ויביא מתרומה חדשה לכל חדשי השנה:

תמן תנינן. בבכורות פ' מעשר בהמה ה"ג ר' אלעזר ור"ש אומרים בא' בתשרי בן עזאי וכו':

האלוליים. אותן שנולדו באלול לא מתעשרין לא עם בני תשרי ולא עם בני אב וטעמיה מפרש בסמוך:

ע"כ. עד אלול נמשך שהאחרונות יולדות מן אותן שנתעברו קודם ניסן דבהמה דקה עיבור' ה' חדשים:

מכאן ואילך. לאחר אלול הן מאותן שנתעברו לאחר ניסן וה"ל חדשות:

לבשו כרים הצאן. מקרא הוא בספר תהלים לבשו כרים הצאן ועמקים יתעטפו בר יתרועעו אף ישירו וה"ק לבשו כרים הצאן מתלבשות הכבשים שנתעברות:

אלו הבכורות. שמתעברות מיד:
ועמקים יעטפו בר. ואיכא נמי צאן שמתעברות בזמן שעמקים יתעטפו בר והזריעה ניכרת יפה. יפה והיינו בניסן ואע"ג דגם באדר ניכר הזריעה מ"מ באפלייתה אין הזריעה נכרת יפה אלא בניסן:
אלו ואלו נכנסין לדיר להתעשר. דדריש יתרועעו לשון רעים וישירו כאילו כתיב יעשירו וקאמר דנעשו רעים ויעשירו אלו עם אלו:
הואיל ואנו אומרים כך רמ"א בא' באלול ור"א ור"ש אומרים בא' בתשרי ואין אנו יודעין הלכה כמאן הלכך יהיה האלוליים וכו':
ה"ג נולדו לו ה' באב וה' באלול או ה' באלול וה' בתשרי אין מצטרפין:
ה"ג נולדו לו ה' בתשרי וה' באב אין מצטרפין. וה"פ ה' באב שלאחר תשרי מצטרפין ואע"ג דמפסקי גרנות שתקנו חכמים:
ופריך בן עזאי מכריע על דברי תלמידיו שהרי ר"מ ור"ש לאחר בן עזאי היו:
שכן נחלקו עליה אבות עולם תנאים הראשונים. ר"י ור"ע ועליהם בן עזאי אומר הואיל ואלו וכו' ומכריע דבריהם:
זאת אומרת. שבן עזאי תלמיד חבר היה לר"ע:
אין תימר וכו'. שר"ע היה רבו של בן עזאי וכי אדם אומר על דברי רבו הואיל ואלו וכו' ומכריע דבריו:
שמע לה מן הדא. שתלמיד חבר היה לו לר"ע:
אמר לו בן עזאי וכו' מתני' בב"ב פ' מי שמת:
אלא שבאת. ולא קאמר שבא:
תמן תנינן. בכורות פ' מעשר בהמה:
כל הנולדים בא' בתשרי. אתאן לר"א ור"ש דאמרו בא' בתשרי ר"ה למעשר בהמה:
מצטרפין. לכנסן לדיר א':
לפני הגורן. מאלו ג' גרנות שאין הגורן מפסיק:
לא כחנט. לא כאילנות שאזלינן בהו לענין מעשר בתר חנטה כל שחנטו פירותיו קודם ט"ו מתעשר שנה שעברה:
ולא כשליש. ולא כתבואה וזיתים דאזלינן בהו בתר שליש והיינו כשעת גמרן דמשהביאו שליש ראויין לאכילה ע"י הדחק:
אין תימר כחנט. דאזלינן בהו בתר חנטה ה"ל למתני כל המעוברין מכ"ט באלול ואילך הן החדשות:
אין תימר כשליש. א"כ אף במעשר בהמה אזלינן בתר גמרן שהן ראויין להקרבה:

ניתני כל הנולדים עד ך"ב בו. דהיינו הנולדים ז' ימים קודם ר"ה אבל הנולדים אח"כ אינן ראוין להקרבה בשנה זו דהא כתיב מיום השמיני והלאה תתנו לי:

כשליש עשו אותו. ודקשיא לך ניתני עד ך"ב בו מתני' ר"ש היא דסובר מחוסר זמן דהיינו קודם שבעה נכנס לדיר להתעשר:

את אמר הדא מילתא. דמתני' ר"ש היא:

האלוליים מתעשרין בפני עצמן. מאי לאו הנולדים עד ך"ט באלול מיקרי אלוליים וכי אפשר לך לומר דבן עזאי סובר כר"ש ולא כרבנן דפליגי על ר"ש וסברי דמחוסר זמן אינו נכנס לדיר אלא ודאי הכל אזל בתר לידה וזה גמרו כמו תבואה ואע"ג שאינן ראויין להקרבה:

כד"א וכו'. וכמו דאמרת לרבנן דאותן שנולדו מך"ב אלול עד ר"ה הן מתעשרין לאחר ר"ה עם אותן שכולדו קודם ר"ה ה"נ לבן עזאי דסובר דאלוליים מתעשרין בפני עצמן מ"מ גרנן לא הוי עד פסח הבא כיון דלדידיה מספקא ליה דלמא מתחיל מאלול ואין להן גורן עד פסח מיהו אז מתעשרין עם האלוליים:

זאת אומרת. מדמצרפין לרבנן כל הנולדים בתוך השנה שעברו אע"ג דנולדים בסוף השכה והם מחוסר זמן שמעינן דאף בבכור מתחילין שנתו מיום הולדו וימים שהוא מחוסר זמן בהם מצרפינן לשנה:

כל הבכור אשר יולד. תקדיש לה' אלהיך:

הא כיצד. שיקדיש בכור הא ממעי אמו קדוש אלא ללמד מכי יולד תתחיל למכות קדושתו דשנתו מתחיל מיום שנולד:

הלכה ב

ולירקות. למעשר ירק שאין תורמין ומעשרין מן הנלקט לפני ראש השנה על של אחרי ראש השנה:

לאילן. לענין מעשר שאין מעשרין פירות אילן שחנטו קודם שבט על שחנטו לאחר שבט שהאילן הולך אחר חנטה ובגמרא מפרש טעמא מ"ש שבט:

גמ' **שנים מנין**. דמתשרי מנינן:

ה"ג ושנה יוצא בו זה תשרי:

אית ביה תקופה ואסיף. שמתחילין לאסוף:

ויהא תמוז. ודקשיא לך שאין בו חג נימא דראש השנה וחג יהיו בתמוז:

אמר. להו כתיב בקרא בחדש השביעי יהיו ראש השנה וחג וזהו תשרי דלחדשים לכ"ע מניסן מנינן ואתון אמרין שיהא ראש השנה וחג בתמוז דלא ככתוב:

ויהא תמוז. שחדש השביעי יקרא תמוז:
א"ל מכאן ואילך. אין אתם מקשים עלי אלא משמות השבטים ולא קשיא:
עלו עמהם מבבל. ובתחלה לא היו נקראים כך:
בירח האיתנים. הוא תשרי שבו נולדו אבות שהם איתני ותקיפי דעלמא ואיתן לשון תוקף כדכתיב איתן מושבך:
ירח בול. היינו כסליו כדכתיב הוא החדש השמיני:
שבו העלה נבל. מן האילנות מחמת הקור:
בולות בולות. חתיכות חתיכות שהיא מתפררת מלשון לבול עץ אסגוד:
שבו בוללין לבהמות בבתים. שנותנין להם יבול בבית שאין עשב בשדה:
בירח זיו. היינו אייר:
והאילנות ניכרין. מה המה פירותיו:
מכאן ואילך. לאחר שעלו מבבל קורא לחדשים בשמות אחרים ניסן אייר וכו':
אף שמות מלאכים. שם העצם שלהן:
ויעף אלי אחד מן השרפים. היינו גבריאל שהיה האש בידו ויליף ליה בגזרה שוה נאמר כאן ויעף ונאמר להלן והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון מתחלה מועף ביעף:
ה"ג ובעת ההיא יעמוד מיכאל. ויליף בגז"ש דמיכאל הוה נאמר כאן עומדים ונאמר להלן יעמוד וכו':
מה שנים מתשרי כדלעיל מדכתיב חג ואסיף ותקופה:
בחדש השביעי בעשור לחדש. הרי דאין ראש השנה ליובלות אלא בעשרה בתשרי:
לא יהא חדש אחד נחלק לשתי שנים. ואע"ג דתוקעין ביה"כ ראש השנה שלו מתשרי:
הרי אין כל חדשי השנה שוין. לדברי בית הלל דהא ראש השנה לאילנות מתחילין בט"ו:
לנטיעה. למנין שני ערלה ואפי' נטעה באב כלתה שנתו הראשונה לסוף אלול ובכולהו מפרש טעמא בגמרא:
והמבריך. כופף הזמורות בארץ שקורין פראפי"ן:
המרכיב. אילן בחבירו:
ה"ג עלתה לו שנה שלימה ומותר לקיימו בשביעית. וה"פ כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה ואם הוא ערב שביעית מותר לקיימו ולא הוה כנוטע בשביעית:
פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה שלימה. עד תשרי הבא:
אסור לקיימו בשביעית. משום תוספת שביעית שמוסיפין מחול אל הקדש:
אבל אמרו וכו'. אע"ג שאמרנו קודם שלשים יום שעלתה לו שנה אם חנטה פירות לאחר ר"ה של שלישית עד ט"ו בשבט אסורין לעולם כפירות ערלה שאע"פ שתשרי ר"ה לפירות

ט"ו בשבט ר"ה לאילנות ובעינן שיעברו עליה ג' פעמים ט"ו בשבט קודם שיצאו פירותיה מן ערלה וכן לענין רבעי ולכך הועילו לה שלשים יום שלפני ר"ה שממהר התיר' מט"ו בשבט עד ר"ה:

מה טעמא. כלומר מנ"ל ששנות ערלה ורבעי נמשכין לאסור פירות החנוטים קודם ט"ו בשבט לאחר שכלו שנות הערלה:

מה את ש"מ. איך שמעינן מהכא שנאסרו:

ובשנה. הרביעית וי"ו מוסיף על ענין הראשון וה"ק יהיה לכם ערלים ובשנה הרביעית נמי יהיו ערלים והיינו כשנטעה ל' יום לפני ר"ה וכדפרישית:

נראים דברים. הא דאמרינן דפירות נטיעה זו אסורים עד ט"ו בשבט דוקא בשנטעו ל' יום לפני ר"ה דלא ה"ל שנה שלימה לאילן ואסור עד שיגמור השנה לאילן דהיינו עד ט"ו בשבט:

אבל אם נטעו פחות מל' יום לפני ר"ה. דבעינן ג' שנים שלימות דהיינו מתשרי לתשרי א"צ להמתין עד ט"ו בשבט בשנה הרביעית:

ואת אמר הכין. שיהא פירות נטיעה זו אסורים בשנה הרביעית זהו דבר שאין לו סמך מקרא:

א"ל וא"כ דקפדינן אשני' שלימות א"כ אף בנטעו ל' יום לפני ר"ה למה יהו מותרים בט"ו בשבט תהא אסורה עד ל' יום לפני ר"ה של שנה הרביעית שלא יהו שנים מקוטעות:

מאי כדון. באמת מאי טעמא לחלק:

מכיון שהוא עומד בתוך שנתו של אילן משלים שנתו. פי' שנתו של אילן והוא שבט כלו' די לנו בכך:

ועכו"ם משחשיכה. דהא ר"ה הוא וא"א לישראל ללקט:

ה"ג ר"ז ור' אילא וכו':

חד אמר. לכך ר"ה לאילנות ט"ו בשבט שכבר יצאו רוב גשמי שנה שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה:

וכבר רובה של תקופה מבחוץ. כלומר אע"פ שרוב התקופה מבחוץ שצריכה לבוא עוד דהא ברוב שנים אין תקופת טבת בר"ח טבת ונמצא שלא עברה רוב התקופה:

עד כאן. עד ט"ו בשבט הפירות גדילין ממים שירדו בשנה שעברה מכאן ואילך אינן גדילין אלא ממים היורדין בשנה הבאה:

ולא ידעין. מי אמר טעם זה ומי אמר טעם זה:

הוי רבי זעירה. הוא אמר עד כאן וכו' דהא ר"א אמר הטעם שכבר יצאו רוב גשמי שנה וכו':

שלקט אתרוג. פירות אילן אתרוג לקט באחד בשבט:
ונתן עליו חומרי ב"ש וחומרי ב"ה. נהג שני עישורין מעשר שני כשנה שנייה כב"ה דסברי לא נתחדשה השנה עד ט"ו בשבט ומעשר עני כשנה שלישית שהיתה שניה נכנסת לשלישית כבית שמאי דסברי באחד בשבט נכנסת שנה שלישית:
ופריך ולמה. נקט אתרוג הא אפי' שאר כל האילנות נמי איכא הך ספיקא אם לקטן בא' בשבט:
ומשני תני. לא משום ספק כב"ש ספק כב"ה נהג שני עישורין אלא משום דמספקא ליה אם הלכה כר"ג דסובר אתרוג אחר לקיטה כירק משום דדרכו ליגדל על כל מים כירק והרי נלקט בשלישית או כר"א דסובר דאתרוג אזלינן אחר חנטה כשאר אילנות והרי חנט בשנייה:
ופריך ר"ג על דב"ה אינון הוי. וכי פליגי ר"ג ור"ל על ב"ה בתמיה וכיון דמודים לב"ה א"כ כשלקט באחד בשבט הרי חנטה ולקיטה היו בשנה אחת דהיינו בשנה שנייה:
שחנט קודם לט"ו שבט של שנה שנייה. דאשתקד ועמד האתרוג באילן עד א' בשבט של שנה שלישית ובט"ו דאשתקד כבר נכנסה שנה שלישית נמצא שחנט בשנייה ונלקטה בשלישית וא' בשבט לאו דוקא ה"ה קודם לכן אלא מעשה שהיה כך היה:
מה עשה. הא אמרינן המרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין:
ומשני קרא שם על מעשר שבו. על שם מעשר עני ופדאו ואכל המעות בירושלים והאכיל המעשר עצמו לעניים:

הלכה ג

מתני' בארבעה פרקים בשנה העולם נידון וכו':
כבני מרון. מפרש בגמרא:
שנאמר היוצר יחד לבם וכו'. בגמרא מפרש ליה:
גמ' **מתקתם בזמנו**. בפסח על התבואה וכו' כדקתני במתני' מתני' כמ"ד וכו'. דמתני' אגמר דין קאי:
דתנינן ובחג נדונין על המים. ל"ל עוד נידונין הא כבר תנא ליה רישא בד' פרקים העולם נידון אלא לחלק מר"ה שהזכיר לפני זה דאית ביה תרווייהו דין וגזר דין אבל בחג אינו אלא גמר דין ואתי סיפא לגלויי רישא דכלהו בגמר דין איירי:
ה"ג וגזר דין של כ"א מהן:
בתקיעתא דרב. סדר מוסף שסידר רב וקרי ליה תקיעתא שבמוסף תוקעין:
משפט לאלהי יעקב. היינו תחלת דין:
איזו לחרב וכו'. היינו גז"ד ורעב היינו גמר דין דתבואה ומים:

ובריות בו יפקדו להזכירם לחיים וכו'. היינו גז"ד דאדם:
ודלא כר"י מתני' וכולהו ברייתות דלעיל ורב דלא כר"י:
זו פרנסתו. דכתיב בבקר תשבעו לחם:
זו אכילתו. שאין לה קבע:
מלך וציבור נידונין בכל יום. אף ע"ג דיחיד נידון בר"ה מלך וציבור אף לאחר גז"ד אם חזרו משתנה דינם בכל יום:
וציבור. היינו דברים הכוללי' שלום ומלחמה רעב ושובע:
מ"ט. כלומר מנ"ל:
בשעה שהן עסוקין במצות. דרוב המצות עושין ביום ומצות נקראים צדק:
ה"ג בשעה שהן בטילין מעבירות. והיינו במישרים לפנים משורת הדין:
ה"ג שמואל אמר בשעה שהוא דן וכו'. וה"פ שדן ישראל ואומות יחד כדי שיהא ניכר זכותן של ישראל:
דנן ככשרים שבהן. שהלכו במישור וזה לחובתן שהכשירים אע"פ שהיה להן כל טוב עזבו דרכם הרע והלכו במישור:
מאיזה דין לוקה. מאימתי נידונית:
אין תימר. משנה הנכנסת דהיינו מפסח דלמחר הא עדיין לא בא:
אין תימר. משנה שיצאה דהיינו בפסח שעבר קשיא איך הוה מארכת כל השנה ולקי השתא כלומר כיון שיצא האדם הזה חייב בפסח שעבר היה ראוי שילקה תבואתו שהיה לו בעת ההיא ולא ימתין עד השתא:
מאיזה דין הם מתים. דסובר אדם נידון בר"ה וגז"ד נחתם ביה"כ וקשיא ליה אם גז"ד יחת' למחר הא עדיין לא בא ואם מיה"כ שעבר קשיא מה לו להמתין עד לאחר ר"ה היה ראוי שימות קודם ר"ה דהא כבר היה די לו בעבירותיו של שנה שעברה דהא כבר נתחתם דינו ביה"כ שעבר:
ולא שמיע ליה. לר"ח דמיבעי ליה הא דא"ר קרוספ' וכו' דשל צדיקים ושל רשעים נחתם בר"ה:
פנקסיות. ספרים של זכרון מעשה הבריות:
רשעים גמורים. רובם עונות:
בינונים. מחצה על מחצה:
איפופסי. חותם של חיים:
מ"ט. כמו מנ"ל:

ואין הקב"ה רואה את הנולד. בתמיה וכיון שהוא יודע מי יעשה תשובה בין ר"ה ליה"כ וה"ל לדון את הבינונים ג"כ מיד מר"ה:
ולא שמיע. לר"ח הא דא"ר סימון אע"פ שהקב"ה יודע עתידות אין דן את האדם אלא לפי שעה שהוא עומד בה ולא על העתיד:
באשר הוא שם. ואמרו מה"ש לפני הקב"ה רבש"ע מי שעתידין בניו להמית את בניך בצמא אתה מעלה לו באר שנאמר משא בערב לקראת צמא התיו מים שהיו מוציאים לקראת הגולים מיני מלוחים ונודות נפוחים וכו' א"ל הקב"ה השעה הצדיק הוא או רשע א"ל צדיק א"ל באשר הוא שם איני דן את העולם אלא לפי שעתו:
לא יתיצבו הוללים. המתהללים ברשע אינן עומדים לנגד עיניך להענישם ומי הוא ששנאת דוקא כל פועלי און שעשו עבירות בפועל אז נענשים:
וירא און. שיעשו אח"כ אפ"ה לא יתבונן להענישו עתה:
אם זך וישר. אתה כי עתה יעיר עליך:
היית אין כתיב כאן. דמדכתיב בסיפא כי עתה יעיר עליך דמשמע דקאי על דבר שכבר עבר דמה שהוא כעת לא שייך ביה התעוררות א"כ היה לו לומר היית אלא ה"ק אם ישר אתה כעת יעיר עליך ואע"פ שיודע שישתנה אח"כ:
זרזיר מתנים. בא לתת טעם למה תולה הקב"ה יו"ד ימים ואינו דן אותו מיד לפי שאינו רוצה לנצח הבריות ודריש ליה מקרא זרזיר מתנים היא חיה שיכולה לרוץ מהרה או תיש דרך בני אדם להמרות זה עם זה איזה זרזיר יקדים חבירו או איזה תיש ינצח חבירו ומי שזרזירו או תישו מנצח נוטל את של חבירו כהאי דאמרו גבי מפריחי יונה אם תקדמך יוני ליונך שכ"א רוצה שינצח זרזירו:
ומלך. מלכו של עולם אל קום לא בעי שיקום שלו שינצח הוא את הבריות להענישם אלא אדרבה רוצה הוא שינצחו אותו שיחזרו בתשובה ויחזור הוא מרעה אשר דיבר עליהם:
לא לנצח יריב. ולא לעולם יטור וה"ל לכללן ולומר לא לעולם יריב ויטור אלא ה"ק לא לנצח אחרים יריב אלא מריבו שינצחו הבריות אותו:
ה"ג ר' לעזר פדא. וה"פ ר"א בן פדת א"נ פדא כמו מן והוא לשון רומי:
בסיליוס. מלך:
נימוס. בעל דת:
אגריפס. סופר מן אלו נשמע גדולת הקב"ה:
רצה מקיימה. הוא עצמו שאין גזירותיו אלא על אחרים:
רצו. אלו הגוזרים אינן מקיימין אותה אלא אחרים מקיימין אותה:

אני הוא שקיימתי עמידת זקן תחלה. שהיה אברהם יושב ושכינה עומדת ואברהם עודנו עומד הוא תיקון סופרים ואם מצוה זו דאית ביה ענוה גדולה קיים כ"ש שאר מצות:
מי גוי גדול. גוי חשוב ופליגי ר"ח ור"ה מהו חשיבותם:
אלא בר"ה לובשים לבנים וכו':
עושה להם ניסים. אפי' אינן זכאין כדאמרינן ראה ראיתי רואה אני שעתידים לעשות העגל בין זוכים בין חייבים עלי להושיע אותם:
וחורנה. ואידך:
והלסטים. מי שהוא יורד לידון:
יעמדו סנגורין וכו'. כדכתיב וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אלו מיימינים ואלו משמאלים:
מ"ט. מנ"ל דדין של מעלה תולה בב"ד של מטה:
כי חוק לישראל הוא. ובר"ה משתעי קרא דלעיל מיניה כתיב תקעו בחדש שופר וגו':
אם אינו חוק לישראל. שאין ישראל עושים בו החקים שנאמרו בר"ה דהיינו תקיעת שופר ושביתת י"ט. אינו משפט לאלהי יעקב:
לשעבר. קודם שניתנה התורה אלה הם מועדי שקבעם הקב"ה ואף הוא שמרן כדאמר לעיל ומיתורא דקרא קדריש דכבר כתיב אלה הם מועדי בפ':
אורלוגין. כלי המורה שעות היום כך מסר הקב"ה לישראל קידוש החדש:
שומרה. הוא הסוכה שעושה נוטר הכרם במקום גבוה לראות כל מה שנעשה בכרם כך מסר הקב"ה לישראל שיהיו צופים כל מה שלמעלה ושלמטה כדתניא צפית במרכבה:
שהיה לו טבעת. שהוא חותמו כך ישראל נקראים אל. שהקב"ה קראו ליעקב אל שהוא חותמו של הקב"ה:
כלי נגרות. כלי שהוא עושה בו מלאכה כך מסר הקב"ה לישראל את התורה שבה ברא עולמו:
אוצרות. כך מסר לישראל אוצרות גשמים כמעשה דחוני המעגל:
נרתיק. כלי שנותן בו הרופא רפואותיו כך מסר לישראל שיהיו מחיה מתים כאליהו ואלישע:
כהדין דירין. כאותן כבשים שנכנסו לעשר ויוצאין בפסח קטן שאין שנים יכולין לצאת כאחד:
במגנימון. הוא מקום צר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה:
מה טעמא וכו'. איך נשמע מהאי קרא דהן עוברין לפניו א' א' ואח"כ נסקרים בסקירה אחת הא קרא איפכא משמע:

אמר רבי לוי. ה"ק כשהיוצר יחד לבם כבר הבין תחלה כל מעשיהם אחת לאחת:
אמר רבי לעזר. קרא דמייתי במתני' אינו אלא לראיה שהקב"ה סוקר הכל בסקירה אחת וה"פ אם הוא יוצר יחד לבם כ"ש שהוא מבין אל כל מעשיהם כאחד:
א"ר ברכיה. ה"פ דקרא היוצר רוצה שיהיה לבן אליו ביחידות ולא יהיה לבן חלוק בעבודה אחרת ולמה מפני שהוא מבין אל כל מעשיהם ואין אחר כמוהו:
א"ר אבין ה"ק היוצר לבן שהוא יחיד בעולם כבר הבין אל כל מעשיהם טרם שעשו רע:
דר"ע אמר ניסוך המים דבר תורה. א"כ שפיר קאמר דבחג נידונין על המים שכן צוה הקב"ה לנסך לפניו מים בחג ואי לאו דאורייתא מהיכי תיתי לן לומר דנידונין על המים:
בששי ונסכיה. וה"מ למכתב ונסכה:
שתתברך לפניו התבואה. שבפסח נידון על התבואה:
פירות אילן. שהן מתירין להביא ביכורים שאין מביאין ביכורים קודם לעצרת דכתיב ביכורי קציר חטים א"נ עוד שאכל אדה"ר חטה היתה נמצא ששתי הלחם מין אילן הם:
לפחות מהן א"א. דמה שהקב"ה גוזר על הצבור אינו משתנה:
מ"ט. כלומר מנ"ל:
דכתיב להמטיר על ארץ לא איש. והיינו כשנגזר גשמים מרובים:
כדי הארץ. לצורך הארץ:
טללים ורוחות. לבתר הגשמים דרוחא דבתר מיטרא כמטרא מעלי:
מ"ט. מנ"ל שהקב"ה מוריד להן אח"כ גשמים מועטין בטובה:
שנאמר תלמיה רוה נחת. אם ישראל עושים נ"ר לפני הקב"ה אז גדודיה ברביבים במעט גשמים תמוגגנו ואפ"ה צמחה תברך:
שאול חטאו. שעשו עבירות שראויים להיות בקבר לפיכך מביא עליהם רעב שהוא קשה ממות:
עונות שעשו ישראל בקיץ כו'. ש"מ שבחג נידונין על המים שעבירות שעשו בקיץ שעבר הם גרמו להם שלא נפסקו עליהם גשמים הרבה בחורף:
מדוה לה בראשה. ומרשית לשון עניות וכיון שהם דואגים ולבם נכנע בראש השנה גורם להם אחרית טוב שתהא שנה טובה:

הלכה ד

מתני' **שלוחין יוצאין**. שקדשו ב"ד את החדש שולחים ומודיעין לגולה יום שקדשוהו אם ביום ל' וחדש שעבר חסר אם ביום ל"א וחדש שעבר מלא:
מפני הפסח. והולכין השלוחין עד הפסח חוץ מן השבתות:
מפני התענית. לפי שהוכפלו בו צרות יותר משאר תעניות:

ועל אלול מפני ר"ה. מודיעין מתי התחיל אלול ועושין ר"ה ביום שלשים באלול בגולה דרוב שנים אין אלול מעובר ואע"פ שספק בידם שמא יעברוהו ב"ד א"א להן לדעת וע"כ הולכין אחר רוב שנים ואם לא ידעו מתי התחיל אלול לא ידעו יום ל' שלו:

מפני תקנת המועדות. לאחר שקדשו ב"ד לתשרי השלוחין יוצאין ליום המחרת והולכין עד מקום שיכולין להגיע עד החג ומודיעים אם עברו ב"ד אלול אם לאו כדי שלא יהא לבן נוקפן ביה"כ ובסוכות:

פסח קטן. פסח שני לטמא ושהיה בדרך רחוקה בראשון:

גמ' **ופריך ויצאו**. נמי על העצרת:

ומשני עצרת חתוכה היא. כבר נפסק זמנו שהוא חמשים יום אחר פסח:

אשכחת אמר. נמצאת אומר דעצרת לפעמים בחמשה בסיון כשניסן ואייר מלאים. וכשהן חסירין הוא בשבעה וכשהן כסדרן א' מלא וא' חסר הוא בששה נמצא דאין תועלת בידיעת סיון:

ופריך לא כבר יצאו באלול. ולמה יוצאין עוד בתשרי. ומשני אלא בשביל להודיע מתי איתקדיש ר"ח תשרי אם היה אלול מלא או חסר:

אמר ריב"ל. אני ערב לאותן שהולכין למקום ששמו נימורין שלא ימותו בלא זמנן דכשהולך לשם צריך לחוש ליה"כ לעשותו שני ימים שכך מנהגם של בני נמורין:

למספק הזה. דלצום ב' ימים זא"ז הוא סכנת נפשות וחזקה שאין ב"ד מתעצלים מלשלוח שלוחים אם לא נתקדש החדש בזמנו:

חש על עצמו לצום שני ימים יום עשירי וי"א משום ספק:

אפסק כרוכה. נפסקו בני מעיו ומת:

הלכה ה

מתני' **מחללין את השבת**. עדי' שראו את החדש כדי לילך ולהודיע לב"ד:

יוצאין לסוריא. להודיע לגולה יום קביעותם הלכך חשיבי ומן התורה מחללין על כולן אבל רבנן אסרו לפי שאין תיקון המועדו' תלוי בהן אבל ב' חדשים אלו העמידו על דין תורה שכל המועדות תלויין בהן:

תקנת הקרבן. של ר"ח שיקריב בזמנו:

בעליל. למעלה מן הארץ הרבה שהכל רואים אותה שלא בעליל למטה בשפולו של רקיע סמוך לארץ ואדמומית החמה מכסה אותה ואינה ניכרת כ"כ:

אין מחללין. דודאי ראו אות' בירושלי':

גמ' מפורסם בגלוי:

בעליל לארץ. גלוי לכל:

אבל אם היה זוג א'. אע"פ שנראה בגלוי לא היה מעכבן דמצוה לקדש ע"פ עדים דמודה ר"ע דמספיקא מחללין את השבת:
לא נמצאת וכו'. שאע"פ שאין צורך בהם הם מתכוונים עכ"פ לדבר מצוה:
ראש גדר היה. שר של מקום ששמו גדר היה ושלח ר"ג והעבירוהו משררותו:

הלכה ו

מתני' **שאם יפסל**. יכשל בפיו כשיבדקוהו כדלקמן פ"ב או שאר פסול הפוסל העדות:
גמ' **טעם דר"ש**. דמכשיר בקרובי':
כתחלתה. כמו שהיה עדות החדש הראשון שהיה במצרים והיו משה ואהרן שהיו אחים:
משום פסול. דדריש החדש הזה לכם מיוחסים כמוכם:
משום קרוב. דפסולין לעדות החדש בכל עדיו' שבתורה ודרשו לכם לחשובי הדור כמותכם תהא מסירה ולעדות אף העבדים כשירים:

הלכה ז

מתני' **משחקי' בקוביא**. עצמות שמשחקין בהן בערבון ואמרו רבנן אסמכתא לא קניא והרי הן גזלני' מדרבנן:
ומלוי בריבית. לא גזלן דאורייתא הוא למיפסלי' דמנפשי' יהיב ליה וסברי אינשי דלאו גזל הוא:
מפריחי יונים. מפרש בגמרא:
וסוחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית והתורה אמרה לאכלה ולא לסחורה ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון חשודי' להיות מעידים שקר על שוחד:
והעבדים פסולים דאורייתא הם ק"ו מאש' וקמ"ל אע"ג דאינן פסולים מחמת עבירה מודה ר"ש דפסולים לעדות החדש אף על גב דמכשיר בקרובי':
גמ' **בפספסין**. שברי עצים:
בקליפי אגוזים. שאין עשויין לכך אלא אקראי בעלמא:
ויבדק. ויבדל ממנו א"נ ויבדק שחוזר בו חזרה גמורה:
ממרה יונים. מרגיזין זה על זה להלחם:
שאר בהמה וחיה. דלאו מילתא דשכיחא הוא:
פגימיו. אלו דפין שמזרזים בהם:
בפירות עבירה. פירות שביעית:
שני שביעיות אינו חוזר לכשרותו עד שיעברו עליו ב' שמיטות שנראה שחוזר בהן:
לא חזרת דברים. לומר לא נוסיף לעשות עוד סגי אלא צריך שיחזרו הממון שכינסו מפירות שביעית:

והחמסני'. הם הנותנים דמים אלא שאין רצון הבעלים למכור:
והגזלנים. אפי' הגוזל מציאת חש"ו דאינו גזל אלא מדרבנן:
ובלבד ברועה בהמה דקה. שהם נשמטים ורועות בשדות אחרים משא"כ ברועי בהמה גסה:
דתנינן תמן שני דברים בשם ר"א א' יוצאה אשה וכו' עיר של זהב. תכשיט שירושלים עיר הקדש חקוק עליו:
מפריחי יונים. ועוד אמרו בשם ר"א מפריחי יונים פסולין לעדות:
כל האי דסנהדרין לפ"ז כולא מתניתין דסנהדרין שהן פסולין מדרבנן כר"א אתיא:
א"ל. ר"י מתני' דהכא ודסנהדרין ד"ה היא. הכא כך א"ר יוסי מודים חכמים לר"א שגזלן מדרבנן פסול לעדות ממון וזה שבא להעיד משמיה דר"א לא בא אלא לו' דר"א פוסל גזלן דרבנן לעדות נפשות:
ועידי החדש כעידי נפשות אינון. בתמי' ודאי כעידי ממון הן ולפיכך פסולין לעדות החדש ומתני' כד"ה:
ופריך והא תני זה הכלל וכו' מאן תניתה רבנן איך תאמר דאף כרבנן אתיא מתני' והא איכא עדות בדיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשירין לה אלא ודאי ר' אליעזר היא:
רבנן כר' אליעזר מודין ליה ופליגין עלוי. בתמיה וסיומא דקושיא היא דאף לדבריך א"א לאוקמי מתני' דהכא כרבנן:
כולהן דר"א. אף מתני'. דסנהדרין כר"א דלרבנן אפילו לעדות ממון כשירין:
בעדות נפשות. פסול לכל שחשוד לחמור חשוד להקל:
ואתיי' דר' יוסי כרבנן. דהכא דסברי גזלנין דרבנן פסולין לעדות דרבנן ולא לעדות דאורייתא ודר"מ כר"א. דהחשוד לקל חשוד לחמור:

הלכה ח

מתני' **מוליכין אותו**. אף בשבת:
ואם צודה להם. אורב כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה:
שנא' אלה מועדי ה'. וכלי מקום שנא' במועד במועדו דוחה את השבת:
גמ' **דיברה התורה בכל לשון**. ומייתי ראייה לפרושי ממתני' דלא תיקשי דכי היכא דדברה תורה כך דברו חכמים:
והאיש משתאה לה. כמו משתומם אליה דכיון שהפעול' יוצאה לגוף אחר הל"ל אליה. כל גרב וכו'. מתני' היא בתרומ' בפ"י כל גרב שהוא מחזיק סאתי' אם יש בו משקל עשרה זוז ביהודה דג טמא צירו אסור וגרב הוא שם כלי וה"ל לתנא למתני כל גרב שיש

בו סאתים דלא מהני לן ולא מידי מה שהוא מחזיק סאתים דבמה שיש בו משערינן אלא דהוא כאלו תנא כל גרב שיש בו:

אם צודה להם. היה לו לתנא לשנות ואם צודה עליהם:

להעיד עליהן. על החדשים שנראית הלבנה כדי שיתקדשו בזמנן:

כך מחללין. על השלוחין שילכו ויודיעו שיקיימו המועדות בזמנן:

קצירת העומר מה שתדחה שבת ביום. ט"ז בניסן שלא היו יכולים לקצור בליל ט"ז ולרבנן דסברי נקצר שלא כמצוותו כשר מיבעי' ליה אי הוה בכלל מכשירין ואינו דוחה שבת או דילמא ה"ל כמצוה עצמה ודחיא שבת אבל לראב"ש דסובר נקצר שלא כמצוותו פסול ודאי לא קמיבעי' ליה דמצות קצירתו בלילה:

והא תנינן. במנחות פ' ר"י:

נקצר ביום כשר ודוחה את השבת. וסובר ר' אביי דחדא קתני נקצר ביום ט"ז כשר לפיכך דוחה את יום השבת אם לא קצרו בלילה ואיפשיטא בעי' דרשב"ל:

ולא קיבלה. רשב"ל דסובר ודוחה את השבת אהקרב' קאי ולא אקצירה א"נ מפרש ודוחה את השבת אקצירת ליל ט"ז קאי:

חזר רשב"ל. מבעיא זו ואיפשיט' ליה דקצירה ביום דוחה את השבת:

מן הדא. מהא דתנן במנחות ריש פר"י כל העיירות הסמוכות לירושלי' מתכנסות כדי שיהיה נקצר בעסק גדול כיון שחשיכה אמר להם לבני עיירות העומדים שם בא השמש והן אומרים לו הן בשבת אומר להן שבת היום והן אומרים הן. והשתא הא דתנן בסיפא ודוחה את השבת אהאי קאי אי אקצירת לילה הרי כבר אמור דבשבת שואל הקוצר לעומדים שם שבת זו אעכ"ל דקמ"ל דאף ביום דוחה קצירה את השבת:

דבר שהוא דוחה וכו'. מיבעיא ליה דבר שקבוע לו זמן ונאמר בו במועדו אם מותר להכין מכשיריו בליל שבת לצורך מחר ובמכשירי' שא"א לעשותן מע"ש איירי כגון להחם חמין לצורך מנחות:

והתנינן. בפ"ק דתמיד העמידו עושי חביתין לעשות חביתין דהיינו להחם חמין ושאר צרכיו וזה היה קודם עלות השחר שהרי אח"כ היה תרומת הדשן ואח"כ הפייס ואח"כ אמר הממונה צאו וראו אם הגיע זמן השחיטה ש"מ שבלילה היה מכינין המכשירין ואפי' בשבת ונפשט' הבעיא דמכשירין שצריך לעשות בשבת ביום דוחין את הלילה:

ומשני תיפתר בחול. תנן העמידו בחול ולא בשבת ולא תפשוט:

תני רבי חייה וכו'. בסוף תמיד תנן זה סדר תמיד לעבודת בית אלקינו והוסיף רבי חייה בברייתא בין בחול בין בשבת היה זה הסדר השנוי בכולא מסכתא דתמיד ואיפשיטא בעיין:

והתנינן. במנחות פר"י קצרוהו וכו' כלום' מהא נמי איכא למפשט בעיין:

והיו מהבהבין אותו. בעודו בשבולין והכל נעשה בלילה:

רבי יוסי אומר. מהא ליכא למפשט דהתם כיון שכבר הותר להתחיל בלילה לקצור דעיקרה בלילה אומרין לו גמור לדחות נמי שבת בהבהוב:

מרק. גמור. כדתנן ביומא קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו:

הגע עצמך שבא. העומר מן התבואה הישנה שבעלייי' כגון שאין שם תבואה חדשה ואפ"ה מהבהבין השבלים בלילה אע"פ שלא התחיל לדחות שבת בקצירה:

ה"ג כיון שלא התחיל במצוה אין אומרים לו מרוק וכ"ה במגילה. וה"פ מתני' בשקצר בלילה אבל אם הביא מן העליי באמת אין מהבהבין אותו בלילה בשבת ולא תפשוט:

שעל מהלך לילה ויום. יוצאין בלילה להעיד על עדות החדש ביום דבלילה אין מקדשין החדש הרי שבלילה מחללין השבת לדבר שהוא ביום:

מכיון שהיום צריך ללילה. שביום לחוד א"א להם להגיע למקום הוועד:

כמי שהוא כולו יום הרי הלילה ג"כ זמנו:

ולא למפרע הוא קדוש. אם באו עדים ביום א' ואמרו ראינוהו בזמנו בליל שבת נמי מקודש למפרע א"כ למה צריך לילך בלילה:

ומשני מכיון שהוא קדוש למפרע. אין חילוק בין יום ללילה דאף ביום לא היו צריכין לחלל שבת אלא ע"כ לומר דלהעיד כדי לקדש בזמנו נמי מחללין את השבת א"כ אין חילוק בין לילה ליום:

הדרן עלך פרק ארבעה ראשי שנים

פרק ב

הלכה א

מתני' **אם אינן מכירין אותו**. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא:

משלחין. ב"ד שבעירו:

אחר עמו. להעיד עליו לפני ב"ד הגדול שמקדשין את החדש:

משקלקלו המינין. ששכרו עדות שקר להטעות את החכמים:

היו משיאין משואות. לאחר שקדשו החדש ולא היו צריכין לשכור שלוחים לשלוח לגולה ולהודיע שהמשואות היו מודיעין אותן:

משקלקלו הכותים. בגמ' מפרש מה היה הקלקול:
גמ' **הכין צורכ' וכו'**. הכי הו"ל למיתני כסדר בראשונה היו מקבלין עדות החדש מכל אדם משקלקלו וכו' אלא מן המכירין ואם אינן מכירין היו משלחין אחר עמו:
אפי'. כדקתני במתני' נמי ניחא דה"ק אם יאינן מכירין ומשלחין אחר עמו למה הצריכו עדות לכך והלא כל ישראל בחזקת כשרות לפי שבראשונה היו מקבלין מכל אדם ואירע קלקול בדבר:
ועד א' נאמן. בתמיה ובמתני' תני משלחין אחר עמו משמע דא' נאמן:
ומשני משלך נתנו לך. ממה שהחמירו חכמים עליך חזרו והקילו שהרי בדין היה לקבל עדות החדש מכל אדם וכבראשונה אלא מפני הקלקול הצריכו שיהו מכירים אותו הקילו נמי שיהא עד אחד נאמן להעיד שהוא כשר:
עד א' מהו שיהא נאמן כשנים. בשאר עדות דרבנן כגון קיום שטרות א"נ אפילו כאן כגון שזהו העד הב' מעיד גם על חבירו שהוא כשר:
היך עבידא. כמו ה"ד:
ה"ג היו שנים אחד מכיר כתב ידו וכתב יד חבירו וא' וכו' וכ"ה בכתובות. וה"פ שהא' מעיד על כתב ידי עצמו שנאמן כבי תרי וחבירו אינו כאן ובעינן שנים שיעידו על כתב ידו וזה העד מכיר כתב יד חבירו ומבעי' אם נצרף זה העד עם א' מן השוק להעיד על כתב חבירו:
אין הוא ואחר מצטרף וכו'. דא"כ נפקא תלתא ריבעא דממונא אפומא דחד סהדא דהיינו מחצה שלו וחציו של חבירו:
לא צורכא. כי קמיבעי ליה:
די לא. אלא:
ה"ג היו שנים א' הכל מכירין אותו וא' אין אדם וכו'. וה"פ כגון ששני העדים לפנינו ומעידין על חתימת ידם אלא שא' מכירין אותו ומוחזק לן שהוא כשר והשני אינו מוחזק אלא שחבירו מעיד עליו שהוא כשר מי מוציאין ע"פ שטר זה:
ופשיט א"כ. דסמכינן אעדות זה העד שמעיד על חבירו שהוא כשר הרי מוציאין הממון ע"פ ע"א:
ויאות. ושפיר פשיט בעיין:
כגון הדא סוסיתה. היא עיר שרובה עכו"ם:
חבירו מהו שיעשה כא' מן השוק. שמעיד על א' שהוא. ישראל ואח"כ מעידין שניהם בדבר אחר מי מהני עדותן דודאי לא מהני דהרי כל העדות יוצא ע"פ עד א' א"כ ה"נ לענין קיום השטר ולענין קידוש החדש נמי לא מהני עדותו:

תמן תנינן. ביומא פ"ג:
ברקת. לשון ברק שהניצוצין יוצאין מן הרקיע ל"א מהו בורקי ברקת דהוה תני במתני' הרואה אומר בורקי ברקת וכ"ה בבבלי במתני' הרואה אומר בורק ברקאי:
תמן. בבבל מפרשי' שמאיר האור:
ופריך ועד אחד נאמן. בתמיה ואיך סמכו על הרואה הזה לחוד:
הכי גרסינן שנייא היא הכא שאת יכול לעמוד עליו. וה"פ שאני הכא דמילתא דעבידא לגלויי היא שהרי בשעה מועטת יראה גם האור למטה:
ופריך וחש לומר. וניחוש שמא בתוך שהוא נכנס ויוצא יהיה האור וא"א לעמוד עליו ולעולם הוא משקר:
ומשני חכימא היא מילתא. ניכר הדבר גם למטה באותה שעה או אח"כ בשעה מועטת אם היה האור נראה בשעה ההיא למעלה ואינו אלא גילוי מילתא:
אמר עד אחד וכו'. כלומר מכאן אנו למידין אם אומר עד אחד שנולד התינוק בשבת מלין אותו בשבת הבא על פיו אף על פי שאינו אלא עד אחד:
חשיכה וכו'. וה"ה אם אמר עד אחד שנולד חשיכה מ"ש והרי הוא בן תשעה ואילו נולד בשבת הוה בן שמנה שאסור לטלטלו בשבת כדתניא בפר"א דמילה סומכין על העד אחד ומטלטלין אותו בשבת הבא ומ"ש עם חשיכה לאו דוקא אלא ה"ה בשאר ימות השבוע אלא איידי דאיירי ברישא בשבת תני סיפא במ"ש:
על פום מילויתא. על פי הנשים המלוים את היולדות וההולכים עמה א"נ ע"פ אור הנראה בראשי ההרים כמו מלייא בנצא הנזכר בבתר':
איבריתא דזיהרא. ניצוצות של אור השמש שהוא ודאי לילה ושרי לטלטל:
שמש' הוות השמש היתה על סוסיתא הוא שם מקום והוא בראש ההר ואפי' לא הגידו אלא הנשים סומכין עליהן:
מכיריו. אותן המעידין על העד שראו את החדש מהו שיהו מחללין את השבת לבא לב"ד להעיד עליו שכשר הוא:
ה"ג א"ר נהוראי מעשה וכו' א"כ ה"פ כאן בא"י נשנית בזה הלשון שבא ר' נהוראי להעיד על העד ובבבל נשנית בלשון אחר שר' נהוראי א' מעדים:
מעשה שירדתי. בשבת לב"ד להעיד על העד:
ולא היו צריכין לי. בודאי שהיה אפשר שיהיה שם מי שיכיר העד:
אלא. עלילה מצאתי לתלות בה לילך לאושא בשבת להקביל פני חבירי:
ומה קלקול הוה תמן. שקלקלו המינין ומאיזה טעם קלקלו:

ומשני שהיו אומרים עצרת לעולם בא' בשבת שהן דורשין ממחרת השבת יניפנו ממחרת שבת בראשית וכשחל יום שלשים של אדר בשבת ולא נראה החדש בזמנו והם מתאוין שיהא יום ראשון של פסח בשבת כדי שיהיה הנפת העומר באחד בשבת:

והיו יוצאין עליו מבערב. להעיד בחזקת שנראה החדש:

ופריך מעת' על ניסן לא יקבלו. אלא מן המכירין ועל שאר החדשים יקבלו מכל אדם:

עיקר קלקלתהון. כבר התחילו באדר להקדימו שיהא יום ל' של שבט ביום ג' וידעו שלא יעשו ב"ד שנים או שלשה חסרים בהדי הדדי:

ופריך מעתה. אם הוא שהעדים מעידין שיהיה עצרת באח' בשבת לא יאמינו אלא למכירין ואם לאו יקבלו מכל אדם:

ומשני זו גזרו מפני זו. והתקינו שלא יקבלו שום עדות החדש אלא מן המכירין:

באפונדתו. אזור חלול שנותנין בו המעות:

נתונין לך במתנה. ואף על פי שלא השלמת התנאי לשוכרך דיש רשות לב"ד לקנוס ממון ולעשותו הפקר:

למספק. לטורח לילך בשליחות כזה:

מה קלקול. קלקול הכותיים:

דהוון איליין וכו'. שהיו הב"ד משיאין משואות בליל עיבורו שהוא ליל ל"א לסימן שנתקדש בזמנו והכותיים היו משיאין בליל ל"ב וסברו אלו שבגולה שנמלכו ב"ד לעבר לכך השיאו שנית להודיע להם ועשאו יה"כ בי"א בתשרי וכה"ג קלקלו כל המועדות:

מסבין. לוקחין משואות:

והתיר רוצח. בלא עדים לעדות החדש:

והתיר פ"א. עד מפי עד לעדות החדש:

והתיר שיהו יוצאין. השלוחי' בליל שלשים לאחר שבאו עדים אף על פי שלא נתקדש עדיין ולא שמעו מפי בית דין מקודש כיון שלמחר בודאי יקדשו:

לא בטלו מים טבריה. אותן שיושבין על ים טבריה שלא היו כותיים דרים שם:

איליין דחמיין. אותן שרואין עיר נפת מהו שיהיו משיאין:

א"ל רבי ביטל את המשואות. מפני הכותיים צפת למה תהא משיא משואות:

אלא בגין מודעא וכו'. בשביל הידיעה שהן יודעין שהיו קרובין למקום הועד מפני השמחה היה דרכיהן של אנשי צפת לעשות משואות ולא הודיעו לשאר בני אדם:

אין משיאין. לחדש חסר:

לילי זמנו. היינו ליל ל' שהוא זמן שמקדשי' החדש החסר:

לילי עיבורו. היינו ליל ל"א:

מפני יום טוב. של ר"ה דאסור לישא משוחות אבל בזמן עיבורו כבר עבר יום טוב ואין משיאין אלא על החדש שנראה בזמנו:
אלא על החדשי' המיושבי' בזמנן. היינו החדשים החסרים:
מפני י"ט שחל להיות בע"ש. והוא חסר שא"א להשיא משואות עד ליל ל"ב:
שאם אומר את. ואם נאמר להשיא משואות בין על החדש שנראה בזמנו בליל ל"א ועל חדש מעובר בליל ל"ב בי"ט שחל להיות ע"ש שאף על החסר צריכין להשיא בליל ל"ב וסברי שמעובר הוא:
שמא נמלכו ב"ד לעברו. לאו דוקא אלא שמא עיברו בית דין וה"ה בכל החדשים שחלו להיות בע"ש איכא הך חששא:

הלכה ב

מתני' **כלונסאו**'. עצים ארוכים וגבוהים כדי שיראו למרחוק:
וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן. כל אלו מרבים שלהבת:
מהר המשחה. הר הזיתים שהוא נגד ירושלים במזרחה:
כל הגולה. בני בבל:
כמדורות אש. שכל א' וא' נוטל אבוקה ועולה לראש גגו:
גמ' **דדנין**. מין עץ ובלע"ז קורין לו דני"ן:
מקזנה. נמי מין עץ הוא אלא שבמקומו לא היו מצויין דדנין:
שלא יטעו ויאמרו כוכב הוא. לכך מעלה ומוריד ותו ליכא למטעי:
אר"י. לזה לא מהני מוליך ומביא דהא חזינן כוכב שעולה ויורד וחזינן כוכב שעולה ובא וא"כ עדיין איכא למיטעי בכוכב:
בהרי מכוור וגדור. היו משיאין משואות:
כד סלקינן וכו'. כשהיינו עולין לראש בית בלתין והיינו רואין דקלים שבבבל כבהמות מלשון אסרו חג בעבותים א"נ כקוצים מלשון חגים ינקופו:

הלכה ג

מתני' **לא היו זזים כל היום**. העדים שיצאו חוץ לתחומן בשבת ובאו להעיד שהיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות:
גמ' **היו עוזקין את ההלכה**. היו מבררין את ההלכה שלא יהא בה שום פקפוק:
לא היו זזין משם כל היום. ממקום שבאו שם עמדו ואפי' ד"א לא נתנו להם:
שמותר לטלטלן בחצר. ואף להן התירו שילכו בכל החצר של בית יעזק:
תני אף המוהל שבא מחוץ לתחום למול את הקטן הדין כן שיהיה לו אלפיים אמה לכל רוח:

מתניתא. ברייתא זו שמשמע מינה שמותר למוהל לילך חוץ לתחום למול אתיא כר"א דאמר אף מכשירי מילה דוחין את השבת:
דתנינן תמן. שבת פר"א דמילה:

הלכה ד

מתני' **לפני החמה**. החמה הולכת לעולם ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון שנאמר הולך אל דרום וסובב אל צפון והלבנה אינה נראית ביום ל' לעולם אלא סמוך לשקיעת החמה שמתוך שהיא דקה וקטנה אינה נראית בעוד שהחמה בגבורתה וקס"ד שהיו שואלין את העדים אם ראוה מהלכת לפני החמה או לאחריה:
כמה היה גבוה מן הארץ. לפי ראיית עיניכם:
וכמה היה רחב. שהלבנה משתנה שיעורה כפי מה שהיא רחוקה מן החמה או קרובה אליה:
גמ' **אינו טועה בדבר הזה**. שתהא לבנה לפני החמה ומה צורך לשאול ע"ז:
לא צורכא. אלא כך שאלו אם היתה פגימתה של לבנה פונה לצד החמה דלעולם חלק המאיר מן הלבנה נוטה לצד השמש והחלק הפגום נוטה לצד האחר:
תרתיי. על שניהם שאלו דסובר דאף בהא איכא למטעי אם היא לפני החמה ממש או לא:
לא ראתה פגימתה של לבנה. מפני דרכי שלום שלא יהא קנאה ביניהם לכך היתה תחלת הבריאה באופן זה:
וכוכבים. שהן של אש תקועים בהם ואינן נכבי' ולכך נקראים שמים אש ומים מעורבים זה בזה:
לפיכך. כתיב עושה שלום וגו':
חמש גפין. כלומר אנפין והן מראות תרשיש וברק ולפידי אש ונחשת מים:
ועיניו כלפידי אש. וזרועותיו ומרגלותיו כעין נחשת קלל וקול דבריו כקול המון וקול דבריו היינו בכנפיו כדכתיב ביחזקאל ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים שמעינן שהן ממים:
לית מזל וכו'. אין המזל רואה מה שלפניו אלא כולן כאותן שהולכים על הסולם דרך אחוריהן שכל העולה אינו רואה שיש אחד לפניו כך המזלות תקועים בגלגל דרך אחוריו ואף זה לעשות שלום ביניהם:
מאה ושמונים ושתים במזרח. שמהן החמה יוצאת ומאה ושמונים ושתים במערב שבהן היא שוקעת ובכל חצי שנה חוזרת לאחוריה:

אלא אפי' פרא מכאן. בפחות משלשים יום חוזרת הלבנה שממהרת בהילוכה כדאמרינן לקמן פעמים בא בארוכה פעמים בקצרה:
נראה באשש. דרך זכוכית ראה אותה או במים תוך הנהר או מעיין ראה דמות הלבנה:
למימנא. להיות נמנה על החדש אם לעברו או לא והיה אויר היום מעונן:
אמר כך. יאמרו מה עב אוירו דהאי סבא שבפעם הראשון למינויו אין הלבנה נראית:
והקדיח לו הקב"ה. הענן ככברה והיתה הלבנה נראית מתוך הענן:
והקדיח נקב. לאורו של לבנה ישנה ביום כ"ט ארבע מיל:
ר' אבון. ראה הלבנה הישנה בשחרית ביום כ"ט וזרק עליה צרורת עפר:
ואמר לה לא. תבייש ותבהל בני אדוניך שהב"ד מצטערין אם לא יקדשו היום שכפי חשבונם ראוי שיהיה חסר:
ברמשא. בערב אנו צריכין לראותך מצד זה במערב ואת נראית כעת מכאן מיד נבלעת מלפניו:
מן תמוז. היינו מתקופת תמוז ועד תקופת טבת:
בהינון דהוון קיימין. באותן עדים שהיו אחד עומד מלמעלה ואחד מלמטה ולכך דבריהן קיימין שטעו בשיעור גבהו':
בהינון. באותן עדות שהיו עומדין בשוה והלכך אין דבריהן קיימין:
כשיעורא. שראוי להיות וכדפרישית במתני' ראש ב"ד אומר מקודש. בגמרא מפרש:

הלכה ה

גמ' **שנים מקדשין**. כששנת היובל נכנסת מצוה על הב"ד לומר מקודשת השנה:
מקויים. דברי העדים שיהא החדש חסר ויהא ר"ח ביום ל':
מתניתא. נמי דייקא שמתחילין מן הגדול:
לעיבור שנה מתחילין מן הצד. כיון שהדבר תלוי בדעת הדיינים שמא יסמכו השא' על דעתו של הגדול וימנעו מלומר דעתן כמו בדיני נפשות אבל קידוש החדש שהכל תלוי בהעדאת העדים מתחילין מן הגדול כן פסק הרמב"ם בפ"ד מהק"ח:
הן ביתא דלרע. והך בית הנשיא שלמטה לא נהגו כן לענין עיבור החדש אלא מתחילין מן הגדול א"נ ריש גלותא שבבבל הוא דאמר כן:
ה"ג אמר הרי השנה מקודשת בעיבורה שהוסיפו לה חכמים ל' יום א"ר יונתן וכו':
בן הנפח. הוא ר' יוחנן:
שהחמה עודפת על הלבנה. ששנת הלבנה שנ"ד ושנת החמה שס"ה יום:
ועיברוה. לאותה שנה:
אחר המינוי. מי שנתמנה תחלה:

לבית הוועד. בקידוש החדש כדתנן במתני' שאין העדים הולכים אלא למקום הוועד:
הולכין אחר הרגיל. מי שרגיל להיות בבית הועד הוא נכנס תחלה:
מדבר במקומו. אף בבית הועד מי שהוא זקן מדבר תחלה:
חתמין. השטרות ששולחין ע"י שלוחים לבני הגולה:
רב כהנא. רב כהנא נתמנה קודם ריב"א והוה נכנס ריב"א קודם לרב כהנא לעבר השנה:
אמר רב כהנא. ריב"א דהוא מארי דשמעתתא דאמר משמיה דר"י שמי שנתמנה תחלה נכנס תחלה לעיבור והוא עצמו אינו מקיים דבריו:
עאל וכו'. נכנס רב כהנא ועמד אחורי דר"ח להתפלל:
מן דחסל. לאחר שסיים רחב"א תפלתו עמד במקומו דלא לעבור לפני רב כהנא דהוה מאריך בתפלתו ואסור לעבור לפני המתפלל:
מן דחסל ר"כ. לאחר שסיים ר"כ תפלתו:
א"ל. רחב"א הכי המנהג אצליכם שאתם מצערין לגדולים שבכם:
אבל מתכפר לו בתפלה. לפיכך האריך בתפלתו:
וצלי עלוי. והתפלל רבי חייא על רב כהנא וזכה להזקין עד שנעשו צפרניו אדומים כצפרי תינוק:
רשב"ל. הקדימו זקן א' לכנוס לעיבור:
ואעלוני' וכו'. והוציאו לאותו זקן מן הפתח ההיא ונראה שמת שם א"נ שהוציאו אותו מן הפתח השנייה:
אמר רשב"ל. כן יהא בשכרן הואיל שפגם בכבודו:
ולא שמיע. לרשב"ל הא דא"ר קריספא דאפי' רועי בקר כשירים לעיבור שנה וכיון שכן אפי' זקן ע"ה קודם לת"ח בעיבור שנה:
חד מינון. א' מהם אמר:
בכיר וכו'. אם יהא חום בקרקע שיצמח זרע הבכיר והאפיל יחד חיטין שנזרעו בראש החדש והשעורים שנזרעו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט:
וחורנה. ואידך אמר אם כבר תשש כח החורף כל כך שכשרוח מזרחית חזקה מאוד והיא מביאה צינה וכשאתה מנשב בפיך ויוצא לקראתה ונפיחתך קשה מן הרוח ומחממתה דין הוא אדר ואם לאו שעדיין צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט:
תור באדר וכו'. שור באדר בעדריה ימות מחמת הקור החזק:
ובטל תונתיה וכו'. בצל התאנה יהא השור מיצל בצהרים מחמת החום ועורו יפשיט כלומר יתחכך בתאנה מחמת החום:

ואנן. רואין ששנה זו אפילו א' מאלו אין בו ועיברוהו לשנה על פיהם הרי דאפי' ארועי בקר סמכינן:

והסכים ב"ד עמהן. עם רועי בקר אבל שיהא זקן ע"ה ראוי לעיבור ודאי אינו ושפיר הקפיד רשב"ל:

והן וכו'. והוא שיהא כולן מסכימין לעבר מטעם א' והכא הסכימו משום ג' טעמים:

ומשני כיון דאלו מודין וכו'. וה"פ דוקא כשאחד חולק על טעמו של חבירו והשני חולק על טעמו של הראשון הוא דאין מעברין אבל הכא דכולן הסכימו זה עם זה בשביל שיש לו הרבה טעמים לא נתבטל ההסכמה:

ופריך ר' שמעון ב"ל מקפיד. על דבר זה שלא הכניסו אותו לעיבור מאי כולי האי:

ומשני חשש. להא דאמר רבי אלעזר וכו':

זה סוד העיבור. שיהיה בקיבוץ שמקבצין לעבר השנה:

זה המינוי. שממנין אותו בסמיכה להיות מורה הוראות:

כד סלקית להכא. כשעלה לארץ ישראל:

הא גבי חדא. מהנך קללות שקיללן השם שלא נתקיימה בי:

כד עלית. וכו'. כשעלה לעיבור שנה הא תלתיהון קללות שלא נתקיימו בי:

הן מקדשין. את יום ל"א מיד בתחלת הלילה:

הלכה ו

מתני' **צורות לבנות**. שיעור הירח ולאיזה צד קרניה נוטות:

ראינוהו שחרית במזרח. את הישנה:

וערבית במערב. את החדשה:

עידי שקר הן. בגמרא מפרש טעמא:

ראינוהו בזמנו. ביום ל':

ובליל עיבורו. ליל ל"א:

וקיבלן ר"ג. שידע לפי חשבונו אפשר היה לראות' בליל שלשים והא דלא נראית בליל ל"א אפשר מפני שכסה הענן או סבה אחרת גרמה להם שלא ראו אותה:

רואה אני את דבריך. לעבר את החדש:

גמ' **כל חדש**. שש שעות קודם המולד א"א לראות הישנה מחמת קוטנה וכן שש שעות לאחר המולד א"א שתראה החדשה מחמת קוטנה הלכך אריב"ן עידי שקר הם:

ותני כן. ותנ"ה:

פעמים בא בארוכה. ומתעכבת הראות בין הישנה לחדשה י"ב שעות ופעמים ממהרת לרוץ ואינה שוהה י"ב שעות שאינה יכולה לראות:

הלכה ז

מתני' **הלך ומצאו מיצר**. על שגזר עליו הנשיא לחלל יוה"כ:

אשר תקראו. בקריאת הב"ד תלה רחמנא:

גמ' **אצל מי שלח**. ר"ג אצל ריב"ן או אצל ר' יהושע:

ומשני מן מה דתני אר"י וכו':

הדא אמרה. זאת אומרת:

ביד מי שילח. ר"ג דבר זה:

מה היה לו. לר"ע ללמד:

ומה בא. ר"ע להעיד אם באו עדים להזים עדים הראשונים אפ"ה ה"ז מקודש:

אבל אם היה זוג א' לא היה מעכבו. ש"מ דאם קדשוהו שלא בעדים אינו מקודש אפי' לר"ע:

הלכה ח

מתני' **באו לו**. ר"י אצל ר' דוס':

למה לא נתפרשו שמותן וכו'. שאם בא אדם לדון אחר ב"ד שבימיו לומר וכי ב"ד זה כמשה ואהרן או כאלדד ומידד אומרים לו שמא חשוב הוא כשלשה מן השאר שלא נתפרשו שמותם:

גמ' כתיב ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה וגו':

ירובעל גדעון. שעשה מריבה עם הבעל:

בדן שמשון. דאתי מדן:

הקיש ג' קלי עולם וכו'. דקשי' למה נקט אלו דוקא ולא שאר שופטים שעמדו על ישראל כגון יהושע ודדמיין ליה אלא להקיש:

והקטנים באמצע. והיה להן לסדרן לאחר שמואל כפי חשיבותו אע"פ שהן קדמו בזמן:

אלפים מסובלים. הוה משמע דאלפים הן השוורים מסובלים ואינן מזיקין את בני אדם ולכך אין פרץ ואין צוחה ברחובותינו אבל השתא דכתיב אלופינו מסובלים א"א לפרשו על הבהמות דמאי רבותי' שכן דרך העולם שאין אדם ניזוק מבהמתו אבל היא מזקת שאר בני אדם שאינה מכירן וע"כ דרשי' אלופינו לשון אדנות וכשהגדולים שומעים לקטנים אז אין פרץ וגו' והי"מ הגיה ואין צורך:

מסרס הדין קרייא. מפרש להאי קרא בהיפך. בשעה שהקטנים שומעים לדברי הגדולים אז אין פרץ וגו':

משמש ידע מבואו. לאחר שתשקע החמה אז ירח עשה למועדים ואפי' נראה חדש בכ"ט אין מונין החדש עד שקיעת החמה א"נ לכך קבעה התורה זמן מועדים ללבנה ולא לחמה

דה"ל כולן בזמן שוה אבל ירח שפעמים בא בקצרה ופעמים בא בארוכה וצריכין לעדות החדש וה"ק כיון דשמש ידעה מבואה ולא נשתנית משא"כ ירח דלא ידעהסדרה:

ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בט"ו לחדש ממחרת הפסח. מדקרי למחרת הפסח בשחרית יום ט"ו ואם נאמר מעת מולד הלבנה חשבינן א"כ היה אז יום ט"ז דמוליד ניסן בשנה שיצאו ישראל ממצרים היה ביום ד' אחר חצות ואז הראה הקב"ה הלבנה למשה ואף דשש שעות מתכסי סיהרא ואין מקדשין אלא ביום א"כ לא קידשו החדש אלא ביום ל' שאני הכא דהקב"ה הראה למשה ואס"ד דמזמן הראייה חשבינן א"כ כבר נכנס יום ט"ז ביום הראשון של פסח אבל אי חשבינן משקיעת החמה עד שקיעת החמה ליום שלם א"כ כשהגיע ליל פסח לא עברו אלא י"ד שקיעות וה"ל יום ט"ו:

כד יטמע. כשהיא שוקעת בליל י"ט י"ד שקיעות יש בה:

והיה עי"ז ועי"ז. כלומר מן הלבנה ומן החמה נקבעים המועדים וכדאמר דהכל תלוי במולד הלבנה ובשקיעת החמה:

ויהי ערב ויהי בקר. אז הוא יום אחד אבל יום לחוד בלא ערב לא חשבינן ליום:

החדש. הזה לכם עד שיהא כל היום מן החדשה:

אשכחת אמר. כשתדקדק תמצא דאיצטריך לדר"י ולדרשב"ל:

הוינן אמרין. היינו אומרים דה"ק לא נחלק ערב ובקר לשני חדשים נחשוב לערב לחדש שעבר ויום לחדש הבא אלא או שניהם לשעבר או שניהם לחדש הבא אבל שלא לחשוב כולו מן החדש אם היה מקצתו מן החדש זה ודאי לא שמעינן מיניה לכך איצטריך דרשב"ל:

לא אמר אלא יום. דביום לחוד סגי בחדש וא"צ שיהא היום והלילה מן החדש לכך איצטריך דרבי יוחנן ואיצטריך לדרשב"ל:

הדרן עלך פרק אם אינן מכירין

פרק ג

הלכה א

מתני' **ראוהו ב"ד וכל ישראל**. בליל ל' דסד"א הואיל וראוהו ב"ד וכל ישראל אפרסמא ליה מילתא דביום ל' נראה לקדשו קמ"ל דאם חשכה והגיע ליל ל"א ולא אמרו ב"ד מקודש מעברים אותו וקובעים ר"ח יום ל"א:

נחקרו העדים. ה"ק א"נ נחקרו העדים בלבד ולא הספיקו לומר מקודש עד שהגיע ליל ל"א מעברים אותו דסד"א תהוי חקירת עדים כתחילת דין ומקודש מקודש כגמר דין וגמר דין הוה בלילה ונקדשיה בלילה קמ"ל דלא שאין מקדשין את החדש בלילה:

ראוהו ב"ד של כ"ג בלבד יעמדו שנים ויעידו. מתניתין איירי כגון שראוהו ב"ד בלילה ליל שלשים ואי אפשר לקדשו בלילה הלכך למחר יעמדו שנים ויעידו דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדישו אבל אם ראוהו בית דין עם שקיעת החמה בזמן שיש שהות לומר מקודש יקדישו בראייתם דלא תהא שמיעה גדולה מראייה:

יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. ואע"ג דמומחה דן אפי' יחידי קידוש החדש בעינן שלשה דאין לך מומחה לרבים יותר ממשה רבינו ע"ה וקא"ל רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדש הזה לכם ואין בית דין שקול ומוסיפין עליהם עוד אחד:

גמ' **כיני מתניתא**. כן צריכין לפרש מתני' ראוהו או ב"ד או כל ישראל דאל"כ ה"ל למיתני סתמא ראוהו כל ישראל דאטו ב"ד לאו בכלל ישראל הן:

מעמעמין וכו'. כלומר מאיימין על העדים על החדש שנראה בזמנו ביום ל' שיחרישו בשביל לעברו:

אין מעמעמין. ביום ל' על העדים שלא ראוהו ואין צריכין לקדשו היום כדי להפריד שבת מיה"כ שיאמרו ראינו ויעידו שקר:

מעמעמין על שלא נראה לקדשו. אם אנו צריכין לעשותו חסר:

ואין מעמעמין וכו'. משום דכשנראית בזמנה ואינן מעידין יש הרבה שראו ונראה שעל שקר עברוהו אבל כשלא ראו ואמרו ראינו אין השקר נודע:

ה"ג ה"ז מעובר מפני שחשיכה. הוא דמעברין הא אם לא חשיכה לעולם אין מעברין כשיש עדים ונתברר הדבר לב"ד וקשיא לר"ז דאמר מעמעמין על הנראה בזמנו לעברו:

יכול אם היה צריך ב' ימים אם חסרו לו ב' ימים לצורך מוסיפין ב' ימים:

ה"ג בת"כ ת"ל יום אין לו אלא יום א'. וה"פ דכתיב ובט"ו יום לחדש דמלת יום מיותר אלא לומר יום אתה נותן לחדש למלאו ולעברו ולא שני ימים:

הדא אמרה שאין מעמעמין וכו'. דאי מאיימין לקדשו לא צריכין לעולם ב' ימים שהרי יכולין לחסרו בלא עדים:

יכול כשם שמעברין את השנה לצורך. מפני האביב ותקופ' ופירות אילן כדאיתא פ"ק דסנהדרין:

כך מקדשין את החדש לצורך. דלא ליחול יום הכפורים באחד בשבת:

תלמוד לומר החדש. הזה לכם כזה ראה וקדש אחר חדוש הלבנה תהא מקדש אבל כשאתה מעברו ראה וקדש הוא וקשיא לר' בא:

כך יקדשו את החדש לב' ימים. דסד"א דוקא בראייה תלה רחמנא:

ה"ג בתוספתא תלמוד לומר יום אין לו אלא יום אחד והא דתלה רחמנא בראייה היינו שתהא ראויה בודאי לראות:

מפני שלא נראתה. שמע מינה דבראייה תלה רחמנא שתהא ראויה לראות בודאי אבל לחסר אף על פי שלא נראתה לא וקשיא לרבי בא:

הא אם נראתה לא. ל"ג:

הוו בעי מימר. סברוהו למימר דלא פליגי רבי בא ורבי זעירא:

בשאר כל החדשים. והצורך בהן לעבר לפעמים כגון שהיו שמנה חסרים ואין פוחתין מארבע חדשים המעוברין וצריכין לעבר אותו החדש אף על פי שנראה:

על ניסן ועל תשרי. שהמועדות תלויין בהן ומקדשין לצורך:

ניסן לא נתעבר מימיו. לא היה מעולם ביום שלשים ואחד:

והא תנינן. בשקלים פ"ד:

אם בא החדש בזמנו. לוקחין אותו מתרומה חדשה ואם לאו מן הישנה וקסבר דאהחדש קאי אם בא ראש חודש ניסן בזמנו דהיינו ביום ל' שהוא הנקרא ליל זמנו באה הקטרת מתרומה חדשה ואם לאו באה הקטרת ביום ל' מן הישנה שמעינן ממתני' דלפעמים ראש חודש ניסן בא ביום ל"א:

ומשני אם בא. התנא קמ"ל אם בא ראש חדש ניסן ביום שלשים ואחד אבל ר' קאמר שמעולם לא נזדמן להיות כך:

תשרי לא נתעבר מימיו. להיות ביום שלשים ואחד:

והתנינן. בשביעית פ' בתרא:

אם היה וכו'. ברישא תנן השוחט את הפרה. בראש השנה אם היה החדש מעובר משמט שהשביעית משמטת בסופה שמעינן דראש חדש תשרי לפעמים מעובר:

ומשני אם היה. התנא קמ"ל דינא אם יהיה כך שאלול מעובר ורב קאמר לא היה שלא נזדמן שיהיה אלול מלא:

ופריך וכשקידשו וכו'. דתניא בתוספתא כשקידשו השנה דהיינו ראש חדש תשרי כשקידשו באושא:

ביום הראשון. של ראש השנה עבר לפני התיבה רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה וכלל מלכיות עם קדושת השם כדעת רבי יוחנן בן נורי לקמן פ"ד (דף י):

ביום השני. של ר"ה עבר לפני התיבה ר"ח בנו של ר' יוסי הגלילי וכלל מלכיות עם קדושת היום:
ומשני והא תני קידשוהו בראשון ובשני. כלומר וליטעמך איך קידשו שני ימים אלא כדר"ז בשם רב חסדא אותה השנה נתקלקלה וטעו בחשבון וסברו ביום כ"ט שהוא יום ל' והוצרכו לעשות שני ימים תשרי:
מהו בראשון וכו'. כלומר ואי בעית אימא מהו בראשון ובשני לאו ביום ראשון ושני של ר"ה קאי אלא בראשון היינו בשנה ראשונה ובשני היינו בשנה שנייה. ופריך והא תני ביום הראשון וביום השני משמע דבשנה אחת היה אלא מחוורתא כדשנינן מעיקרא:
קידשוהו קודם לזמנו או לאחר עיבורו. בסמוך מפרש לה:
אין אלה מועדי. דלעולם אין מקדשין אלא או יום ל' דה"ל חדש שעבר חסר או יום ל"א דה"ל חדש שעבר מלא:
על הגליות שעלו. בני הגולה הרחוקים ונשמע לב"ד שנעקרו ממקומן לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו:
ת"ל. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם מועדי ה' שיהיו המועדים לכל ישראל ולכך מעברין השנה שיהיה להם זמן להגיע:
והן וכו'. והוא שהגיעו הגלות לנהר פרת והוא הנהר המפסיק בין א"י לבבל אבל אם לא הגיעו לשם ה"ל כאלו לא נעקרו ואין מעברין השנה בשבילם:
קדשוהו. ב"ד את החדש ואח"כ נמצאו זוממין בעדות זו ה"ז מקודש:
אין מדקדקין בעדות החדש. לאחר שקידשו ב"ד את החדש אין מקבלין תו הזמה על העדות כ"כ הרמב"ם פ"ב:
אמרו אם רואין אנו. את ההורג אין אנו מכירין אותו אפ"ה לא היו עורפין דכתיב ועינינו לא ראו וב"ד מ"מ ראו אותו פעם א' אע"פ שעכשיו אין מכירין אותו. וב"ד שראו את ההורג וצריכין להעיד על הרציחה ויותר נ"ל דגרסי' וב"ד שראו את ההרוג דאמרינן במס' סוטה כי ימצא אין מציאה אלא בעדים:
יעמדו שנים. מהם ויעידו בפני הנותרים:
ויעידו במקום אחר. לפני בית דין אחר דב"ד זה כיון שראו פסולין להיות דיינים:
כך חלוקין בעדות החדש. אם ראו ב"ד את החדש אם ידונו הנותרים או שצריכין להעיד בפני אחרים:
ויקום חד ויתיב חד. אמתני' פריך למה יעמדו שנים ויושיבו שנים מחבריהם לא יושיבו אלא א' ויעמוד חד ויעיד לפני ג' ואח"כ ישב העד הראשון ויעמוד העד השני ויעיד

בפניהם אלא ודאי דפסול לדון כיון דראה גם הוא א"כ קשיא למה כשר השלישי שגם הוא ראה:

ומשני שנייא היא. שאני הכא שאין העד נעשה דיין מה שא"כ השלישי מעולם לא נעשה דיין בדבר:

כהדא וכו'. כהא דר"ה הוה ידע סהדותא לאדם א' והלך האי גברא לדון לפני רב הונא והכחיש ביה בשכנגדו:

בגין וכו'. בשביל שאתה יודע דרב חונא אדם גדול הוא את מכחיש ביה בתמיה ל"א בשביל שאתה יודע דר"ח אדם גדול הוא ואין כבודו לילך ולהעיד אתה מכחיש בו:

מה אלו וכו'. הלא אם ירצה רב חונא למחול על כבודו וילך ויעיד לפני ב"ד אחר ותגלה קלונך:

א"ל ר"ח. לרב שמואל ועושין כן להעיד אחרי שבאו לדון לפני א"נ שרשאי לו למחול על כבודו:

א"ל אין. שמותר לעשות כן:

ושרא ר"ח וכו'. והתיר רב חונא עצמו מלדון דין זה והלך והעיד עליו לפני ב"ד אחר:

קרא. הנתבע ערער על חתימת העדים ועל חתימת הדיינין שקיימו השטר לומר דהכל מזוייף הוא:

רצה לקיים השטר בעדות שיעידו על חתימת ידי העדים או על חתימת הדיינין מקויים אבל אם העידו עדים על חתימת עד אחד ועל חתימת דיין א' לא הוי קוים דמאי דמסהיד סהדא לא מסהיד דיינא דעד מעיד אמנה שבשטר והדיין מעיד אכתב יד העדים:

ואני אומר. ור' בא עצמו אמר אפי' העידו עדים על חתימת עד א' ודיין א' מצטרפין דעכ"פ ניכרין שני חתימות שהן אמת:

אתון. באו שני עדים מב"ד שמקדשין החדש והיה הסימן גואלינו שכך היה מנהגן למסור סימן לשלוחים שידעו שאמת אומרים ורצו לומר גואלינו שהוא היה הסימון ואמרו גאולתינו וקבל אותן ר' אבהו דניכר שהוא מחמת טעות:

אישתתקון. נעשו אילמים העדים שרצו להעיד שקידשו ב"ד את החדש:

אמר. להם שמעתם דבר זה מפי ב"ד מקוד' החדש:

וארכינון בראשיהון. ורמזו בראשם שכך שמעו וקיבל אותן ר' ברכיה:

הלכה ב

מתני' **כל השופרות**. בין של איל בין של יעל:

שהוא קרן. אינו קרוי שופר וגבי יה"כ שופר כתיב והעברת שופר תרועה וגמרינן ר"ה מיובל:

בקרן היובל. ויובל דכרא הוא:
גמ' **הוון בעי מימר**. סברוהו למימר דלא פליגי. דרבנן אוסרין בשל פרה לכתחלה ור"י מכשיר דיעבד א"נ דסברוהו דהודו חכמים לר"י מדשתקו:
וחכמים פוסלין. משמע אפי' בדיעבד:
מה טעמא דרבנן. מנ"ל דשל פרה איקרי קרן:
מקרן כתיב. הרי דשל שור פר קרן איקרי:
נקראו קרן. דכתיב במתן תורה במשוך בקרן היובל וכתיב ויהי קול השופר:
התיבון. הקשו הרי יעל דתנן לקמן דכשר ולא מצינו שנקרא קרן או שופר:
מאי כדון. מעתה מה טעמא דרבנן:
שאין קטיגור. שופר של פרה קטיגור דעגל הוא והא דתנן מפני שהוא קרן ה"ק שלא נמצא בתורה שנקרא שופר דנכשיר אותו נגד סברת רבי לוי:

הלכה ג

מתני' **של יעל פשוט**. בגמרא מפרש טעמא:
ופיו מצופה זהב. בשל מקדש קאמר:
שופר מאריך. לאחר שחצוצרות פוסקים תקיעתן נשמע קול השופר:
גמ' **כדי שיפשטו לבם בתשובה**. דכתיב נשא לבבינו אל כפים:
מבפנים פסול. שהתקיעה בזהב ולא בשופר:
ציפהו זהב במקום הנחת פיו. פסול שהתקיעה בזהב ומתני' איירי שהזהב מבחוץ:
לא יצא. דבעינן שישמע כל התקיעה וקשיא מתני' דתנן שופר מאריך ש"מ דשמע סוף תקיעה בלא תחילת תקיעה יצא אלא ודאי דמתני' דקתני שופר מאריך היינו לאחר שסיימו החצוצרות מתחיל השופר:
והיידא אמר. והיכן אמר זה דלא יצא עד שישמע כל התקיעה מתחלתה ועד סופה:
תקע בראשונה וכו'. לקמן פ"ד תנן תקע בראשונה וכו' אין בידו אלא אחת ואמר רבי אבא וכו':
אפי' אחת אין בידו. דהך תקיעה לא עלתה לו אפי' לתקיעה אחת:
למה. אין בידו אפי' אחת:
דראשה לסופה מצטרף. לעולם בעינן ראש וסוף בתקיעה אחת והכא ראשה כיון לפשוט' שלאחריה וסופה לפשוטה שלפניה נמצא דאין לשום תקיעה ראש וסוף והא דתנן במתני' אין בידו אלא אחת אתקיעה ראשונה קאי:

הלכה ד

מתני' **בשל זכרים**. אלים:

ושתי חצוצרות באמצע. שני שופרות היו להן א' מכאן וא' מכאן וחצוצרות באמצע:
שמצות היום בחצוצרות. דסתם תענית על צרת הצבור וכתיב על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות:
גמ' **כדי שיכופו את לבם בתפלה**. לכך בעינן כפופים דכתיב והיה עיני ולבי שם בעינן שתהא פניו כבושין לארץ:
קומי. לפני ריב"ל תקעו בתענית בשופרות:
ויתקעון וכו'. ה"ל לתקוע לפניהם אף בחצוצרו':
ולא שמיע ליה. לר' יוסה הא דתניא בחצוצרות במקדש תוקעין אבל לא במדינה דכתיב בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' לפני המלך ה' אין שלא לפני המלך ה' לא:
יתפללו לפניו כ"ד. ריב"ל צוה שיתפללו לפניו בת"צ כ"ד ברכות כדתנן במס' תענית דלא נימא דוקא במקדש עשו כן:
כהא דר"י התפלל בט"ב כ"ד ברכות וצוה לתלמידיו אח"כ שלא ילמדו ממנו לעשות כן:
דצריכה ליה. דקמיבעיא ליה לר"י אח"כ אם תענית של ט"ב משום אבילות הוא ואין מתפללין כ"ד ברכות או כת"צ הוא ומתפללין בו כ"ד ברכות:
אבל הוא. ט"ב ואינו תענית ציבור:
מילתיה דר"י אמרה. אף מדברי ר"י שמעינן דאין מתפללין בט"ב כ"ד ברכות דאמר יחיד מתפלל בט"ב ד' תפלות ערבית שחרית מנחה ונעילה דס"ל כת"צ היא ומתפללין נעילה:
לא אמר. דט"ב כת"צ אלא לענין נעילה אבל כ"ד ברכות אין מתפללין בו:

הלכה ה

מתני' **לתקיעה**. בפשוטין ואע"ג דתקיעה ביובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שילוח עבדים וחזרת שדות לבעליהן אפ"ה כעין ר"ה בעי כדמפרש בגמ' ולברכות. למנין הברכות דבעי למימר מלכיות זכרונות ושופרות ביה"כ של יובל כמו בר"ה:
רי"א וכו'. טעמא מפרש בגמרא:
גמ' **אני ה' אלהיכם**. הוא לשון אני אדון לכם וסמיך ליה בחדש השביעי זכרון תרועה:
עד. כאן שמעינן ר"ה שאומרים מלכיות זכרונות ושופרות ביה"כ של יובל מנין שאומרים מלכיות וכו':
ת"ל והעברת שופר וגו'. שאין ת"ל בחדש השביעי דהא כתיב בכמה מקומות דיה"כ בחדש השביעי הוא והכא יה"כ כתיב:
ת"ל והעברת שופר. פשוטה משמע העברת קול א':
ר"ח. מניין דבעינן פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה:
ה"ג תלמוד לומר והעברת שופר תרועה בחדש השביעי וגו':

מה כאן. ביה"כ תוקע ומריע ותוקע דהא תרועה כתיב בין הפשוטות:
עד כדון כר"ע. דדריש לשונות כפולות ואייתר לן בחדש השביעי כיון דכתיב ביה"כ:
לר"י. דסובר דברה תורה כלשון בני אדם ואע"ג דכתיב כפל בחדש הז' וביה"כ ליכא למילף מיניה מידי מנ"ל בר"ה פשוטה לפניה ולאחריה:
אין תימר שלא היה שם תקיעה כלל וה"ק היו תוקעין תרועה:
תתקעו ולא תריעו. מכלל דבמסעות תתקעו ותריעו הרי תקיעה בפני עצמה ותרועה בפני עצמה וכתיב ותקעתם תרועה שנית היינו שתהא תרועה שנית ותקיעה שלישית:
יובל היא. ברישא כתיב והעברת שופר וקדשתם שנת החמשים שנה וקראתם דרור והדר כתיב יובל היא תהיה לכם וקרא יתירא הוא והכי תדרשנ' יובל היא לכם מ"מ ואפי' לא נעשה בו דברים הללו העברת שופר ושמיטת הקרקעות שקנו זה מזה דכתיב בתר הכי ושבתם איש אל אחוזתו אעפ"כ שם יובל עליו להיות אסור בזריעה ובצירה וקצירה כדכתיב לא תזרעו וגו'. או יכול אע"פ שלא שילחו העבדים יהא יובל ת"ל היא אם עשית דברים הללו היא יובל ואם לאו אינו יובל דקסבר מקרא נדרש לפניו מיעוטא דהיא אקריאת דרור קאי דסליק מיניה:
מאחר שהכתוב וכו' דר' יוסי סובר מקרא נדרש לפניו ולאחריו:
שאפשר ליובל בלא שילוח עבדים. פעמים שאין עבד עברי בישראל שיטעון שילוח:
אבל א"א. שלא יהא שופר מצוי בעולם לפיכך יש לנו לומר כשתלה הכתוב לא תלה אלא בדבר המצוי בעולם:
תקיעת שופר תלויה בב"ד. לצוות לשלוח' לתקוע:
שילוח עבדים תלויה בכל אדם. ואם ימאן יבטל היובל לפיכך לא תלה הכתוב בו:
ואתייא. הא דאמרי' ששילוח עבדים ביד כל אדם כהא דאר"ש וכו':
ויצום אל בני ישראל. כאלו כתיב על בני ישראל צום שלא ישעבדו איש באחיו מבני ישראל ובזכות זה יהיו נגאלים:
ואתיא. הא דאר"ש כהא דא"ר הילא לא נענשו ישראל שגלו מן הארץ אלא ע"פ שילוח עבדים ולמה דוקא על שילוח עבדים לפי שהיא היתה מצוה ראשונה להם במצרים ובשבילה נגאלו ממצרים:
הה"ד מקץ שבע שנים וגו'. לעיל מיניה כתיב כה אמר ה' אלקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמור מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו' וקשיא היכן כרת ברית שעי"כ יהיו נגאלים אלא כדאמר ר"ש ויצום אל בני ישראל:

ועשירים במקום אחר. וצריך להביא ממרחק לחמה וה"נ אי לאו דכתיב ויצום אל בני ישראל לא היינו יודעין היכן נצטוו ישראל על שילוח עבדים בצאתם ממצרים ושע"י כן נגאלו ואי מקץ שבע שנים וגו' לא היינו מפרשים ויצום אל בני ישראל דקאי על שילוח עבדים:

קידוש ב"ד וכו'. כלומר הנך תלתא מעכבים היובל:

לא בסוף הן משמיטין. ואיך יעכב השמטה זו את היובל שכבר עבר:

שמע לה מן הדא. תי' לקושית הש"ס דהשמטת כספי' בסופה היא:

כבר נשמעו דבריך משעה שקיבל עליו ה"נ אם נתנו בתחלתו בלבם להשמיט כספים בסופה הרי היא יובל ואם לאו אינו יובל:

כדי ליתן את המצוי. שופרות של אילים זכרים המצויים למצוי לראש השנה שהוא בכל שנה ושנה:

ואת שאינו מצוי. של יעל שהוא מין חיה שקורין טנבו"ק א"נ של כשבה שאינו מצוי שיהא לכשבה קרן שזהו מום כדתנן בבכורות:

לשאינו מצוי. ליובל שהוא אחת לחמשים שנה:

הלכה ו

מתני' **שופר שנסדק ודבקו**. בדבק פסול דה"ל כב' שופרות אף על גב שכל אורך השופר א' מ"מ כב' שופרות הוא ודבק לאו כשאינו מינו הוא דאין הדבר ניכר בין הסדקים כמו בנקב וסתמו שלא במינו:

גמ' **למי נצרכה לר' נתן**. כלומר מתני' כר' נתן אתיא דאילו לרבנן השתא ניקב וסתמו במינו פסלי רבנן נסדק כולו לא כ"ש:

עוד היא דרבי נתן. אף זו כר' נתן אתיא דלרבנן פשיטא דפסולין:

דר"ן היא. מצינן לאוקמי אף כר"נ דניקב וסתמו שלא במינו איירי:

כיני מתני'. כן היא מתני' אם היה הנקב מעכב את התקיעה קודם הסתימה נמצא שסתימה זו מסייעא לקול שופר פסול דשופר א' אמר רחמנא ולא שיסייע שום דבר אחר להשופר וה"ל כמו צפהו זהב דפסול:

ואם לאו. אלא שקולו לאחר הסתימה כמו שהיה קודם הסתימה כשר ל"א אברייתא קאי ר"י וקא' הא דפוסל ר"נ שלא במינו דוקא אם היה הסתימה מעכב התקיעה ואם לאו שאינו מעכב התקיעה ולא נשתנה קולו מכמות שהיה אפי' שלא במינו כשר:

והוא. דשופר שניקב פסול דוקא כשסתמו וה"ל כב' שופרות וכדפרישית:

אבל אם לא סתמו כשר. כל שיכול לתקוע בו אע"ג שאין קולו עתה כמו שהיה קולו כשהיה שלם דכל הקולות כשירין:

שופר קדוח מהו. שנקב בזכרותו בעודו מחובר בבהמה עצם בולט מן הראש ונכנס לתוך חלל הקרן ומוציאין אותו מתוכו וזה לא הוציאו אלא עשה נקב בעצם זה ועדיין מקצתו מחובר בקרן מהו:

א"ל כזה. בשופר קדוח היו תוקעין בעין טב במקום שהיה הב"ד קבוע שם לקדש החדש שם היו תוקעין בשופר כזה בר"ה:

הלכה ז

מתני' **בור**. חפירה בקרקע:

דות. מקום מוקף מחיצות על הארץ:

פיטם. כלי גדול של חרס:

אם קול שופר שמע. העומד חוץ לבור ושמע קול תקיעת התוקע בבור דאילו אותן שבבור לעולם יוצאים:

אם כוין לבו. לצאת יצא אע"פ שלא כיון התוקע להוציאו דבחזן הכנסת איירי שתוקע והוא מתכוין להוציא כל השומע אבל התוקע להוציא היחיד צריך שיכונו השומע ומשמיע:

גמ' **אבל עמד**. ושכח אם כיון או לא א"צ לתקוע שנית דחזקה כיון:

אם קול פנימי שמע. כגון שהפנימי ארוך מן החיצון שאין כאן אלא קול פנימי:

אם קול חיצון. נמי שמע לא יצא דה"ל קול שני שופרות א"נ אפי' לא שמע אלא קול החיצון לחוד לא יצא דאיכא חציצת הפנימי:

הפכו. כהפיכת החלוק לעשות פנימי לחוץ מהו:

ה"ג גרדו בין מבפנים בין מבחוץ כשר וכ"ה ברא"ש:

זה ביטל חללו. זה שהפכו ביטל חללו הראשון וזה שגרדו הניח עדיין חלל הראשון הלכך כשר. ה"ג ותוקע מן הקצר שנאמר מן המיצר קראתי יה כך היא גירסת רא"ש ור"ן:

הלכה ח

מתני' **והיה כאשר ירים וגו'**. איידי דאיירי לעיל בכוונת הלב תנא נמי להך דאית בה בשעה שמתכוונין לבן לאביהם שבשמים מתגברים:

גמ' **כושפן היה**. מכשף היה:

היה מעמיד. למלחמה עם ישראל בני אדם שהיה אותו היום יום לידתו לומר לא במהרה אדם ניזוק ביום מולדתו שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו:

עירבב את המזלות. שלא ישלוט ביום ההוא המזל שנולד בו ויפלו:
שמש ירח עמד זבולה. וכי מי נתן אותן בזבול והוא הרקיע הרביעי והלא ברקיע שהוא השני שם דרכן לעמוד אלא שעירבב את המזלות:
וכתיב. כלומר מנ"ל דביום מלחמת עמלק עמדו שמש וירח בזבול דכתיב נתן תהום קולו רום ידיהו נשא שמש ירח וגו' ודריש הכי מרום נשא משה ידיו כדכתיב והיה כאשר ירים משה את ידיו וגומר וכאשר נתן משה קולו בתפלה למטה בארץ למעלה בשמים שמש וירח עמדו בזבול א"נ מרום ידיהו נשא משה נתן תהום קולו עמלק ניתן לאבדון כתהום ע"י שהשמש וירח עמדו זבולה:
שמואל אמר וכו'. אמתני' קאי ומפרש דהרמת יד דמשה רמז לעסק התורה ומייתי ראיה מהאי קרא וצבא אלו המלכיות שנאמר יפקוד ה' על צבא מרום במרום:
התמיד. אלו ישראל שנאמר והגית בו יומם ולילה:
בפשעה של תורה. שמבטלים מעסק התורה:
ותשלך אמת ארצה. ככלי אין חפץ בו:
גוזרת ומצלחת. שכן כתיב בסיפא דקרא ותשלך אמת ארצה עשתה והצליחה:
זנח ישראל טוב. מייתי ראיה לשמואל:
ואין טוב אלא תורה. דאי טוב עה"ז זנח למה אויב ירדפו אדרבה כך היא דרכה של תורה אלא ה"ק זנח ישראל תורה לפיכך אויב ירדפו:

הלכה ט

גמ' **בארבעה מקומות נאמר**. בתורה:
עשה לך בג' פי'. הקב"ה מאיזה מין יעשה:
עשה לך שרף לא פי'. מאיזה מין:
עיקרה. של שרף וכי לא נחש היא בתמיה א"כ סמך הקב"ה שתהא של נחשת כעיקר שמה אלא שתהא בצורת שרף לכך כתיב ויעש משה נחש נחשת:
מכאן היה ר"מ דורש שמות. מדלא פי' השם וסמך הקב"ה שידרוש משה שם נחש ש"מ שדורשין שמות:
הובא לכון. כלומר צאו לכם ממנו איש רע מעללים הוא:
ה"ג אפי' נשיכת כלב פתן ועקרב וחיה רעה:
ולא דמיא. מיהא לא דמי גבי נשיכת כלב כתיב וראה דמשמע מקרוב נשיכת הנחש כתיב והביט דמשמע מיד שהסתכל בו נתרפא:
שאינו ממינו. של הנעשה לרפואה היה צריך הסתכלות גדול:

שאינו מחלחל. שאינו מזיק ונכנס לתוך הגוף כתיב וראה דסובר וראה מרחוק משמ' והביט מקרוב וכיוצא בזה פליגי באיכה רבתי בפ' הביטה וראה:

הלכה י

גמ' **אבל אמרו**. כמו באמת אמרו כל באמת אמרו הלכה ואין חולק בדבר:

אשה מברכת לבעלה. בהמ"ז:

ופריך ניחא אשה מברכת לבעלה וכו'. שאף הן בבה"מ מדרבנן לכ"ע אלא קטן יברך לאביו מ"ט:

לא כן אר"א וכו'. וכל שאמרו בקטן כדי לחנכו ואפי' חיוב מדרבנן ליכא ואיך מוציא את אביו שחייב מדאורייתא:

ומשני תיפתר. הך ברייתא איירי בשעונה אחריהן אמן:

כהאי דתנינן. במתני' והא דאמר דתנינן תמן אשגרת לישן דפ' ראוהו בית דין נקיט ששם איתא נמי להך סוגיא:

תבוא מאירה לבן כ'. כלומר לגדול בר חיובא שצריך לקטן שאינו בר חיובא אע"פ שהגיע לחינוך:

הדרן עלך פרק ראוהו בית דין

פרק ד

הלכה א

מתני' **במקדש היו תוקעין**. בגמרא מפרש לה:

אבל לא במדינה. לא בירושלים ולא בגבולין והרמב"ם מפרש שירושלים כולה קרוי' מקדש ושאר ארץ ישראל קרויה מדינה:

בכ"מ שיש בו בית דין. ואפי' אינן קבועין אלא שבמקרה באו שם תוקעין בו:

אלא ביבנה. שהיתה שם סנהדרי גדולה בימיו וכן בכ"מ שגלתה לשם סנהדרי גדולה אבל לא בבית דין של כ"ג:

א"ל וכו'. ואיכא בין א"ל לת"ק דת"ק סבר כל מקום שיש בו בית דין ואפי' באקראי וא"ל סברו אחד יבנה ואחד כ"מ שיש שם בית דין קבוע כמו ביבנה אבל בית דין של אקראי לא:

גמ' **אין דבר תורה הוא**. דתקיעת שופר דוחה שבת א"כ אף בגבולין ידחה תקיעת שופר את השבת:

אין לית וכו'. ואם לאו מה"ת הוא דתדחה שבת אף במקדש לא ידחה דסברי תקיעת שופר מלאכה היא:

עבר. ר"כ אמרו הא גברא רבה עובר לפנינו נשאל ממנו:

אמר. להו על שני מקראות אלו סמכו חכמים לאסור בגבולין והתירא דמקדש מפרש בסמוך:

ר"ז. מצוה לחברים שיכנסו וישמעו דרשת ר' לוי דא"א שידרוש פ' שלא יצא ממנו דבר חדש:

ה"ג ועלו ואמר קומיהון:

ופריך מעתה אף במקדש לא ידחה שבת:

ומשני תנא בא' לחדש. דכתיב בא' לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם וגו' ובחומש הפקודים כתיב בא' לחדש מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו יום תרועה יהיה לכם ועשיתם עולה וגו' קס"ד דה"ק בא' לחדש יהיה לכם שבתון אבל לגבוה אינו שבתון דהא לפניו גלוי אימתי היא יום ראשון וה"ה במקדש דידעינן אימתי ר"ה תוקעין אפי' בשבת:

ופריך מעתה בכ"מ שיודעין שהוא ר"ה יהיו תוקעין ואנן תנן שלא היו תוקעין במדינה אפי' במקום שיודעין:

תני רשב"י והקרבתם. מדכתיב והקרבתם רחוק מן זכרון תרועה ועשיתם כתיב סמוך יום תרועה ש"מ במקום שמקריבין הוא לעולם יום תרועה:

והכתיב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי. ודרשי' מיניה לעיל בפ"ג שתקיעת ראש השנה ויה"כ שוין וכי היכא דתקיעת יום הכפורים דוחה שבת בכ"מ כדדריש בת"כ ביום הכפורי' אפי' בשבת אם כן אף תקיעת ר"ה תדחי שבת בכל מקום:

זו את מעביר בארצכם. ודריש בת"כ בעשור לחדש למה נאמר לומר לך בעשור לחדש דוחה שבת בכל ארצכם ואין תקיעת ראש השנה אלא בבית דין בלבד:

או נאמר. דבארצכם אתי למעט שלא תדחי תקיעת היובל אלא בארץ ולא בחוץ לארץ אבל תקיעת ראש השנה נוהגת ודוחה שבת בין בארץ בין בחוץ לארץ:

אלו כתיב תעבירו שופר בארצכם. הייתי אומר דלמעט חוץ לארץ קאתי ביובל ולרבות תקיעת ראש השנה שנוהג בכ"מ דכתיב בכל ארצכם ע"כ למעט ר"ה קאתי:

הלכה ב

מתני' **ועוד זאת היתה ירושלים**. בעודה בבניינה יתירה בתקיעת שבת על יבנה:

כל עיר שהוא רואה וכו'. בגמרא מפרש לה:

גמ' **והן וכו'**. והוא שיהו כל הדרכים האלו דתנן במתני' בעיר ההיא ולאפוקי דלא נטעה לומר דאו או קתני:

ועיר. יושבת מלמטה בנחל:

ההר מפסיק. בין ירושלים להעיר לכך שומעת שהיא סמוכה ואינה רואה שההר מפסיק ביניהם:

חוץ לתחום. שבת דאסורין לבא בשבת לירושלים לפיכך אינן נחשבי' כבני העיר:

היתה יכולה לבא לירושלים ע"י עירוב. מהו שיהו מותרין לתקוע כיון ששומעה וקרובה ויכולה לבא:

ופריך היך מה דאת אומר וכו' ואמר אף ביבנה כן. שיהו תוקעין בעיירות הסמוכות ורואות ומ"ט נחלק ביניהן:

ומשני ירושלים דבר תורה. מן התורה תוקעין בה כדאמרי' לעיל בא' לחדש והקרבת' והעיירות הסמוכות לה ממש שהן נבלעין בתוך עיבורה של עיר דבר תורה שהן כבני העיר ממש:

וריב"ז מתקן. סייג לדברי תורה שיהו תוקעין בכל העיר שהיא קרובה ושומעה וכו':

ויבנה. שיהו תוקעין בה הוא מדבריהן מתקנת ריב"ז וכ"ש שיהו תוקעין בעיירות הסמוכות לה שהן מדבריהן:

וריב"ז מתקין על דבריהן. בתמיה וכי עבדינן תקנתא לתקנתא לכך אין תוקעין ביבנה אלא בב"ד בלבד:

יצאו ב"ד ממקום. ישיבתן לא היו היחידים תוקעין בשבת ביבנה שאין תוקעין אלא בפני ב"ד בלבד:

אפילו מבית לבית. אם יצאו מבית לבית או מחדר לחדר ועדיין הן באסיפה א' מי הוה כאלו לא נתפרדו או דלמא כל שעמדו פ"א כשלא בפני ב"ד דמי:

טרקלין. חדר גדול:

קיטון. חדר קטן:

א"ל בי ר'. כלומר אדם חשוב ע"כ שמעתי דאם יצאו לא היו תוקעין אבל לא שמעתי אם עמדו וחזרו וישבו מה דינו:

הלכה ג

מתני' **במקדש שבעה**. מפרש בגמרא:

ושיהא יום הנף. של עומר דהיינו ט"ז בניסן כולו אסור ובזמן שבית המקדש קיים היו אוכלים חדש ביום ט"ז אחר חצות ובסוכה מפרש הטעם:

גמ' **בשמחת הלולב הכתוב מדבר**. כל הסוגי' מפורשת בסוכה פ"ג דף ח' ע"ב:

הלכה ד

מתני' **הלוים בשיר**. בגמרא מפרש:

נוהגין אותו היום קודש. דמשחשיכה ליל שלאחר כ"ט באלול נהגו בו קודש שמא יבואו עדים מחר ויקדשוהו בית דין ונמצא שבלילה ליל יום טוב הוא וכן למחר כל היום עד המנחה ואם באו עדים קודם המנחה ב"ד מקדשין את החדש ונודע שיפה נהגו בו קדש ואם מן המנחה ולמעלה באו עדים אף על פי שאין בית דין מקדשין אותו היום ויעברו את אלול ויקדשוהו למחר אף על פי כן נוהגין אותו בקדושה ואסור במלאכה דלמא אתי לזלזולי ביה לשנה הבאה ויעשו בו מלאכה כל היום ואמרי אשתקד נהגנו בו קדש בחנם ומן המנחה ולמעלה חזרנו ונהגנו בו חול:

גמ' **נפלה קול הברה בעיר**. שבאו גזלני' ונטלו העדים שבאו להעיד על החדש ועל ידי כן נתקלקלו הלוים בשיר שסברו שמא יבואו העדים עדיין ויאמרו שיר של יום טוב ולא אמרו כלל:

בשם מאן. ר' אמר לה לשמועה זו:

אמר להו. וכי אני כמותכם שיש לכם הרבה חכמים שאתם למידין מהם כל מה שאני אומר בסתם הוא בשם ריב"ל שהיה רבו והכל יודעין שתורתו הוא:

ור' לא. ור' אילא מייתי לה לטעם דמתני' למה נתקלקלו מהכא:

שירו של חמישי. שיר שהיו הלוים אומרים ביום חמישי. בחול הוא מזמור הרנינו וגו' עד סוף כל המזמור:

הכי גרסינן ובראש השנה היו אומרים למוסף וכו' ובמנחה הוא אומר קול ה' יחיל וגו' חל יום טוב להיות בה' בשחרית או' הסירותי מסבל שכמו ובמוסף הרנינו וגו' ואם באו עדים אחר תמיד של שחר אומר הרנינו וגו' נמצאו אומר שיר וכו' וכ"ה בבבלי וה"פ כשחל ראש השנה בשאר ימות השבוע חוץ מן הה' הי' אומר במוסף הרנינו שהמזמור מדבר בתרועות וראש השנה יום תרועה הוא ובמנחה קול ה' יחיל כדי להזכיר בראש השנה קול שופר של מתן תורה:

חל יום טוב להיות בה' ובאו עדים קודם תמיד של שחר לא היו אומ' שחרית שיר של חול דהיינו הרנינו מפני שחוזר וכופלו במוסף אלא מתחיל הסירותי משום דבראש השנה יצא יוסף מבית האסורים ואם באו עדים בראש השנה שחל בה' אחר תמיד של שחר מפני הספק יאמרו בשחרית שיר של יום דהיינו הרנינו ויחזרו ויאמרו במוסף נמצא שכפלו לשיר א' ביום א' פעמיים שמעינן מהכא היכא דמספקא לן אומר שירה של יום חול ונתקלקלו הלוים ואמרו גם בתמיד של בין הערבים שיר של יום חול לכך

התקינו שלא יהו מקבלין עדות החדש אא"כ יש שהות ביום להקריב קרבן תמיד של בין הערביים:
ה"ג **כבר עבר רובו של יום בקדושה**. וה"פ לכך נוהגין אותו היום קדש אע"ג דאין מקדשין היום לפי שכבר עבר רובו של יום בקדושה אין מזלזלין בו:
ר"י צוה לאותן שבבה"כ דכיפרא שבכל ר"ה:
סבין כו'. יקחו משאן ויכנסו לעיר בעוד שהוא יום ויהיו מזכירין בתפלה של ר"ה:
זמנו. היינו ביום ל' והוא נק' זמנו ובליל ל"א הוא נק' זמן עיבורו:

הלכה ה

מתני' **שאפי' ראש ב"ד בכ"מ**. שהוצרך לפרוש ממקום הועד למקום אחר ועיקר מצות קידוש החדש תלויה בו כדתנן לעיל פ"ב ראש ב"ד אומר מקודש שלא יהו צריכין עידי החדש לילך אחריו:
אלא למקום הועד. בגמ' מפרש:
גמ' **כיני מתני**'. כן פירושא דמתני' למקום הועד של חדש. אבל לא למקום הועד של הישיבה ילכו:

הלכה ו

מתני' **אבות**. מגן אברהם:
גבורות. אתה גבור:
קדושת השם. קדושה:
קדושת היום. אתה בחרתנו:
גמ' **ביהודה נהגו כר"ע**. לכלול מלכיות עם קדושת היום:
ובגליל נהגו כריב"ן. לכלול מלכיות עם קדושת השם:
עבר בנו של ריב"ב. לפני התיבה להתפלל:
לא כך היינו נוהגין ביבנה. בימי אבא כשהיו הסנהדרין יושבים שם אלא נהגו כר"ע ואפ"ה לא העבירוהו מתפלתו שמע מינה דעביד ביהודה כגליל יצא:
בכ"מ בתפלתו עבר והזכיר אדיר המלוכה במקום מלכיות שצ"ל בתפלה או שאמר בכל ימות השנה במקום האל הקדוש ברוך אדיר במלוכה לא יצא:
חוץ מן האל הקדוש של ר"ה. שאמר במקומו ברוך אדיר במלוכה שיצא:
ובלבד בתפלת מוסף הוא דיצא אם אמר הכי אבל לא בשאר תפלות של ר"ה כגון ערבית שחרית ומנחה:
ואתיא כריב"ן. דאמר שכולל מלכיות עם קדושת השם הלכך אם חתם במקום קדושת השם מלכיות יצא:

ואתיא. דרשב"ג כר"ע בהא דסובר נמי שאינו כולל למלכיות עם קדושת השם וכדמסיק: מה מצאנו בכ"מ שמתפלל שבע אומר לקדושת היום באמצע ג' לפניה וג' לאחריה אף בר"ה קדושת היום באמצע ד' לפניה וד' לאחריה ואס"ד דכולל למלכיות עם קדושת השם א"כ אין קדושת היום באמצע:

מה מצאנו בכ"מ. בשבתות ויו"ט אומר לקדושת היום ברכה ד' אף כאן בר"ה אומרים ברכה ד' והיינו בתר קדושת היום וטעמיה דר' דמסמך קדושה לקדושה טפי עדיף:

צ"ל. בר"ה בקדושת השם האל הקדוש ולא המלך הקדוש:

האל הקדוש ומרבה לסלוח. שיום סליחה נמי הוא שצדיקים נכתבים לאלתר לחיים:

בתפלה. י"ח שמתפלל בכל יום אומר בחתימת ברכת בונה אלקי דוד ובונה ירושלים:

בנביא. בחתימת ברכת הפטורה אומר אלקי דוד ומצמיח ישועה:

ה"ג י"ט שחל להיות בשבת:

פותח ביו"ט. ותתן לנו את יום חג פלוני ואת יום השבת הזה:

וחותם בשבת. מקדש השבת ותו לא:

וחותם ביום טוב. מקדש ישראל והזמנים ותו לא:

פותח בשבת וחותם בשבת וכו'. ואומר ותתן לנו את יום השבת הזה ואת יום חג פלוני וחותם מקדש השבת ותו לא:

הלכה ז

מתני' **מי' מלכיות**. ג' פסוקים של תורה וג' של כתובים וג' של נביאים וא' של תורה שמשלים בו:

שלש שלש. אחד של תורה ואחד של כתובים ואחד של נביאים יצא:

של פורענות. בגמרא מפרש:

גמ' **כנגד י' קילוסין וכו'**. שאחד מהן הללוהו בתקע שופר:

מי' זכרונות. אין פוחתין כנגד י' וידויים לאו דוקא אלא י' ענייני תשובה:

מה כתיב בתריה לכו נא ונוכחה וגו'. והיינו בראש השנה שהוא יום הדין יום הויכוח (ועי' בי"מ):

כנגד ז' כבשים ופר ואיל ושעיר. הרי י' קרבנות שמקריבים בראש השנה:

אלהו'. פסוקים שיש בהן אלקות כמו שמע ישראל ה' אלהינו וגו' עולין לו משום פסוקי מלכיות:

אלקות ומלכיות. בפסוק אחד עולין לו משום שנים פסוקים:

אינן עולין. אלא לאחד:

ביה ובדבתריה פליגין. מי אמרי' דפליגי אם אמר גם סיפא דקרא כי מלך על כל הארץ אלקים וסובר רבי יוסי דכולא קרא אינו עולה אלא לאחד או דלמא בו לבדו פליגי וסובר ר' יוסי כיון דנאמר בו אלקים ומלכות חשבינן לשנים אבל כי מלך וגו' עם הרישא לכ"ע נחשב לשנים:

שהוא א'. שמעינן דמלכות ואלקות שבפסוק א' אינו נחשב אלא לאחד לכ"ע ולא פליגי אלא בשתי מלכיות בפסוק א' ש"מ דביה ובדבתריה פליגין דהיינו שתי מלכיות בפסוק א':

הראשון. פסק הראשון משום מלכות א' ופסוק השני משום שתים דמי הוא זה מלך הכבוד לאו ממנינא הוא:

הוינן סברין וכו'. סברוהו למימר דלא פליג ריב"ן אלא על העשירי וסובר דבט' סגי והיינו ג' מכל א':

אשכחת תני. בברייתא דאריב"ן אפי' אמר שלש מכולן מתנ"ך יצא:

מה לשעבר. בדיעבד הוא דאר"י דאם השלים בתורה יצא משמע הא לכתחלה אינו משלים בתורה וקשיא אנן היכא עבדינן דמסיימין לכתחילה בתורה:

כיני מתני'. כן צריך להיות במתני' ר"י אמר צריך להשלים בתורה לכתחלה:

הלכה ח

מתני' **השני מתקיע**. המתפלל תפלת המוספין מתקיע ולא בתפלת שחרית וטעמא מפרש בגמ' ובשעת ההלל. משום דא"א הלל בר"ה ויה"כ קתני ובשעת ההלל כלו' בשאר י"ט שאומרי' הלל:

גמ' **מפני מעשה וכו'**. הא דשני מתקיע ולא בשחרית מפני מעשה וכדמסיק:

בראשונה. בשחרית:

שמא עליהן הן הולכים. ותוקעים כדרך שתוקעין לקבץ העם למלחמה:

מגו דאינון וכו'. מתוך שהן רואין אותן קורין ק"ש ומתפללין וקוראין בתורה ומתפללין אח"כ תוקעין הם אומרים במנהגיהם הם עוסקים ואין דעתם למלחמה:

ופריך ואמר אף בהלל כן. דנגזר שמא יאמרו העכו"ם קיבוץ מלחמה הוא מקול רעש של התפלה שאחד אומר וכולן עונין אחריו כאחת וקולם נשמע למרחוק ולא יאמר אלא במוסף ויותר נ"ל דה"ג מפני שברוב עם הדרת מלך ואמר אף בהלל כן וכ"ה בבבלי וה"ה מפני שברוב עם וכו' הלכך השני מתקיע ופריך א"כ אף בהלל נמי נאמר כן דהשני יקרא הלל משום ברוב עם:

ומשני לית כל עמא תמן. בתמיה וכי אין הכל שם בשחרית כמו במוסף:

ופריך ואמר אף בתקיעה כן:

וכי לית כל עמא תמן. בשחרית כמו במוסף:

ואותי יום יום ידרושון. וכי ביום דורשין ובלילה אין דורשין אלא שני ימים בשנה הכל דורשין את ה' מגדולים עד קטנים והם יום טוב של ראש השנה ויום ז' של ערבה שהכל שומעין תקיעת שופר והכל נוטלין הערבה הלכך תקנו במוסף שיהיו גם הקטנים בבה"כ משא"כ בשחרית עדיין ישינים הקטנים כדתנן בברכות דקטנים פטורין מקריאת שמע אפילו קטן שהגיע לחינוך לפי שאינו מצוי בשעת קריאת שמע:

שמע לה. לטעמא דמתני' דהשני מתקיע מהא:

שמעה ה' צדק זו ק"ש. כשקורא אותה בזמנה ואז נקראת צדק ואם לא קרא עד שעה ד' אף זה יקשיב ה' כדתנן פרק קמא דברכות ואח"כ שמעה תפלתי דתפלה זמנה עד ד' שעות וביי"מ פי' בענין אחר ואין נראה:

זו רינון תורה. שצריך לקרות בזמרה לכך נקרא רנון:

זו מוסף. שלא עמד לתפלת מוסף בשפתי מרמה אלא מתוך ד"ת שלאחר קריאת התורה מתפללין מוסף:

מלפניך משפטי יצא. היינו תקיעת שופר שהוא בא להזכיר זכיות של ישראל לפני הקב"ה בשעת הדין:

שניי' היא. שאני תקיעות מהלל שמצות היום לתקוע הוא דוקא במוסף וכדמסיק ר' תחליפא:

קרייא אמר כן. מקרא מוכח כן דכתיב יום תרועה יהיה לכם ועשיתם וגו' סמיך תרועה לגבי קרבן מוסף לומר דתקיעה בשעת מוסף א"נ דבשאר קרבנות כתיב והקרבתם וכאן כתיב ועשיתם למידרשיה לפניו ולאחריו יום תרועה ועשיתם ועשיתם אשה וגו' ללמדך שבזמן א' תעשו שניהם:

ויצאת' בשלום. שזכיות הכריעו החובות:

כאילו נבראת' בריה חדשה. ואתם עשיתם עצמיכם:

בכל הקרבנות כתיב ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ובעצרת לא כתיב לחטאת אלא שעיר עזים א':

מכיון שקבלתם וכו'. שבכל שנה בעצרת הוא כיום אשר עמדנו לפני הר סיני ומקבלים התורה מחדש וכדאר"י אי לאו האי יומא וכו' הלכך אין שם חטאת ביום הזה:

הלכה ט

מתני' **אין מעבירין עליו את התחום**. לילך חוץ לתחום לשמוע התקיעות:

אם רצה ליתן לתוכו מים וכו'. ולא אמרינן קא מתקן מנא:
גמ' **כיני מתני'**. כן צריכין לפרש מתני' משום שבות ובל"ת. שצריך לשבות בו משום ל"ת דאי כדתנן במתני' קשיא השתא דרבנן אמרת לא דאורייתא מיבעיא:
מתניתא. דתנן אבל מתעסקין עמהן וכו' היינו שיתקע הגדול בר"ה שחל בשבת כדי שילמדו התינוקות:
ותני כן. ותניא נמי הכי:
וה"ג מתעסקין עמהן עד שילמדו אפי' בשבת ואין מעכבין את התינוקות מלתקוע בשבת ואצ"ל ביום טוב וה"פ הגדולים מתעסקין עמהן אפי' בשבת ואין מעכבין תינוקות שכבר למדו לתקוע אפ"ה אין מעכבין אותן:

הלכה י

מתני' **סדר תקיעות ג' וכו'**. אחת למלכיות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות:
של ג' ג'. תקיעה תרועה תקיעה לכל א' וא' ולעיל פ"ג ילפינן מקראי:
ג' יבבות. ג' קולות בעלמא כל שהוא:
תקע בראשונה. בתקיעה שלפני התרועה תקע כדרכה:
ומשך בשנייה תקיעה שלאחר התרועה משך כשתים לצאת בה ידי שתים שהיה צריך לעשות זו אחר זו פשוטה שלאחריה דלמלכיות ופשוטה שלפניה דזכרונות:
אין בידו אלא אחת. דאפסוקי תקיעה אחת לשתים לא מפסקינן:
מי שבירך. התפלל תפלת המוספין ובירך ט' ברכות:
ג' פעמים. בשביל מלכיות וזכרונות ושופרות:
גמ' **ה"ג עשאן בנפיחה אחת כ"ה ברא"ש**. שעשה תר"ת בנשימה אחת מהו מי אמרי' כיון שהן קולות מופרשין יצא דאיכא היכרא או דלמא בעינן שיהו מופסקין וניכרין לכל שהן ג':
ופשיט אשכחת. ברייתא דתני בה עשאן בנפיח' א' יצא:
ופריך והא תנינן במתני' ג' של ג' ג'. ואם עשאן בנפיחה אחת אין כאן ג' של ג' ג':
ומשני שלא יפחות. מהשיעור אבל לענין שיפסוק ביניהם לא נאמר כ"פ הרא"ש:
צריך להריע מתוך תקיעה. שצריך לעשות תקיעה ותרועה בנשימה אחת דכתיב ותקעתם תרועה אלמא חדא נינהו:
א"צ להריע מתוך פשוטה. והאי קרא לפשוטה לפניה ולאחריה הוא דאתי:
איזו היא הרעה. כלומר כמה שיעור תרועה:
אהן טרימוטה. קולות קטנות כעין שתוקעין על החצוצרו' שקורין טרומי"ט בל"א:
תלת דקיקין. ג' קולות של כל שהן:

חשש דהא דר' מנא וכו'. ועשה ג' סדרים שהתרועות קצרות ועוד עשה ג' סדרים שהיו התרועות ארוכות:

והיידא אמרה דא. קאי אהא דא"ר ר' יוסי לעיל פ"ג פשוטה ששמעה מקצתה מן המתעסק לא יצא מהיכן שמע דא דבעינן שישמע כל התקיעה מתחלה ועד סוף לצאת בה למצוה:

אפי' אחת אין בידו. פירשתי לעיל פ"ג:

במקום א'. פי' בעיר אחת תוקעין ובעיר אחרת מברכין איזו מהן עדיף ליל לשם:

כשאין. שהות ביום כדי לתקוע לא שבקינן תקיעת שופר שהוא דאורייתא ועבדינן ברכות דרבנן בשיש שהות ביום כדי לתקוע הולך תחלה לעיר שמברכין שיעבור זמן תפלת הציבור ואח"כ ילך לעיר שתוקעין בה:

נשמעינה מן הדא. כמו תא שמע דאף באין שהות ביום לחזור ולילך בעיר שתוקעין בה אפ"ה הולך לעיר שמברכין:

י"ט של ר"ה שחל להיות בשבת. וצריך לערב מבע"י לאחד משני המקומות וכשמערב למקום שמברכין אינו יכול לילך עוד למקום שתוקעין:

שהכל יודעין לתקוע. ומסתמא ימצא שם מי שיתקע:

ד"א אדם מוציא ידי חבירו בתקיעה. אפי' ביחיד וכשימצא שם אדם א' יכול להוציאו משא"כ בברכה אינו מוציא אלא ש"צ בעשרה:

י"ט של ר"ה וכו'. סיומא דקושיא הוא הרי י"ט של ר"ה שחל בשבת הוא כמי שאין לו שהות ביום לתקוע ואפ"ה הולך אצל המברך:

הדא אמרה. זאת אומרת דפליג אהא דלעיל:

באילין תקיעתה. שהש"ץ מוציא את הרבים ידי חובתן בברכות של מלכיות זכרונות ושופרות:

מן דצלון. לאחר שהתפלל הש"ץ תפילת מוסף קם ר"ח להתפלל:

לא כבר צלינן. תפלת מוסף קודם שהתפלל הש"ץ ולמה לך להתפלל שנית:

א"ל. ר"ח צריך אני להתפלל שנית דבתפלת מוסף שהתפללתי קודם תפלת הש"ץ לא התפללתי רק ז' ברכות ובברכות דמלכיות זכרונות ושופרות סמכתי על תפלת הש"ץ:

דנחתון מערבייא. דת"ח שבאו מארץ ישראל אמרו משמיה דר"י הלכה כרבן גמליאל שהש"ץ מוצא ברכות אלו אפי' הבקי ובשעת תפלת הש"ץ לא כיוונתי וצריך אני להתפלל שנית משום ברכות אלו מלכיות זכרונות ושופרות שלא התפללתי בתחלה:

אילו כוונית. אילו הייתי מכוין ודאי שהייתי יוצא בברכת הש"ץ:

ויאות. שפיר קאמרו החכמים אלו דהלכה כרבן גמליאל שכל התנאים אמרו שהש"ץ מוציא הבקי משמיה דר"ג ור' אושעי' תני לה משמיה דחכמים ללמדך שהלכתא כוותי' דר"ג:

והוא שיהא שם מראש התפלה ושמע כל הט' ברכות ממנו הוא דהש"ץ מוציאו אבל אם לא שמע כל הברכות מהש"ץ אע"ג דשמע מלכיות זכרונות מהש"ץ אינו מוציאו:

מתניתא אמרה כן שצריך שיהא שם מתחילת התפלה סדר ברכות אומר אבות וכו'. אלמא סדר תפלה זו היא מתחלת אבות ועד סוף כדקתני במתני' ואומר עבודה והודאה וברכת כהנים:

הדרן עלך פרק יום טוב וסליקא לה מסכת ראש השנה